

65 JAAR GELEDEN OPENDE DE GENTSE WERELDTENTOONSTELLING HAAR DEUREN

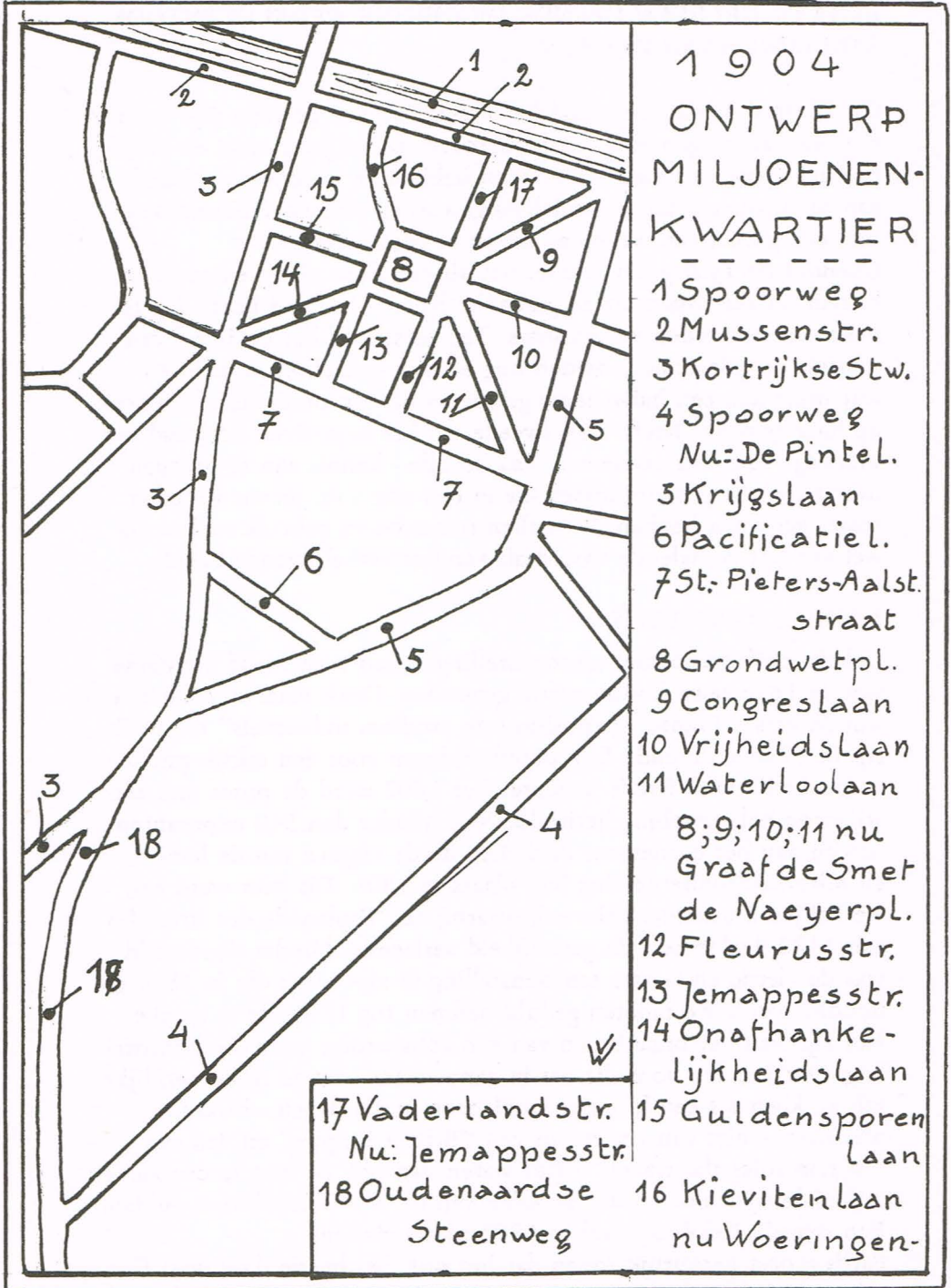
Op 26 april eerstkomend zal het precies 65 jaar geleden zijn dat een tentoonstelling geopend werd waarover oud en jong, man en vrouw nog zeer lang de mond vol zouden hebben en waarover de jeugd van toen, thans kaal of tandeloos geworden derdeleeftijds mensen, met een gevoel van weemoed zitten te praktizeren.

Ghendtsche Tydinghen aanziet het als een dure plicht enige oude koeien uit die dagen uit de gracht te halen. Het blad heeft daartoe meer dan een reden in zijn mars. Ten eerste wil het de jeugd van destijds de gelegenheid bieden nog eens in gedachten te beleven wat meer dan een halve eeuw geleden zulk een onuitwisbare indruk op haar gemaakt heeft. Ten tweede wil het beproeven de jeugd van vandaag - laat ons aannemen waardevolle - kennis aan te brengen over feiten en gebeurtenissen die in een nog zo'n recent verleden plaats gegrepen hebben. We zullen ruimschoots gebruik maken zowel van het verhalende woord als van het verhelderende beeld.

VOORGESCHIEDENIS

Lokale, zelfs nationale, tentoonstellingen had men vanaf het einde van de 18de eeuw zowat overal gehouden. Denk maar in dit verband aan de eerste Franse "Exposition de produits industriels" die te Parijs in 1798 gedurende 6 (september)dagen voor een talrijk publiek toegankelijk was. Reeds in september 1802 werd de proef met een stijgende belangstelling herhaald. Niet minder dan 540 exposanten namen aan het evenement deel. Een derde uitgave van de handels- en nijverheidsonderneming had plaats in 1806. Dit keer werd een werkelijke krachttoer geleverd, waarbij de "Esplanade des Invalides" aan 1422 deelnemers de gastvrijheid verleende. Minder denderend was de vierde en laatste tentoonstelling in zijn soort die in 1819 gehouden werd. We moeten geduld oefenen tot 1851 eer er sprake kan zijn van het organiseren van een volwaardige wereldtentoonstelling. Dat Londen voor die eer in aanmerking wenste te komen lijkt mij zo klaar als een klontje. Sprak men in die dagen - helaas nu niet meer - niet van zo iets als een "British Empire" en van een "Britain rules the waves" ? Het waren dan ook de niet te overziene koloniale rijkdommen die de zalen van de World-Exhibition vulden. Een tweede Exhibition zal in 1862 plaats vinden.

Parijs moest natuurlijk tonen dat het ook een beetje daar was. Dat gebeurde in 1855 met het organiseren van de eerste van een lange rij

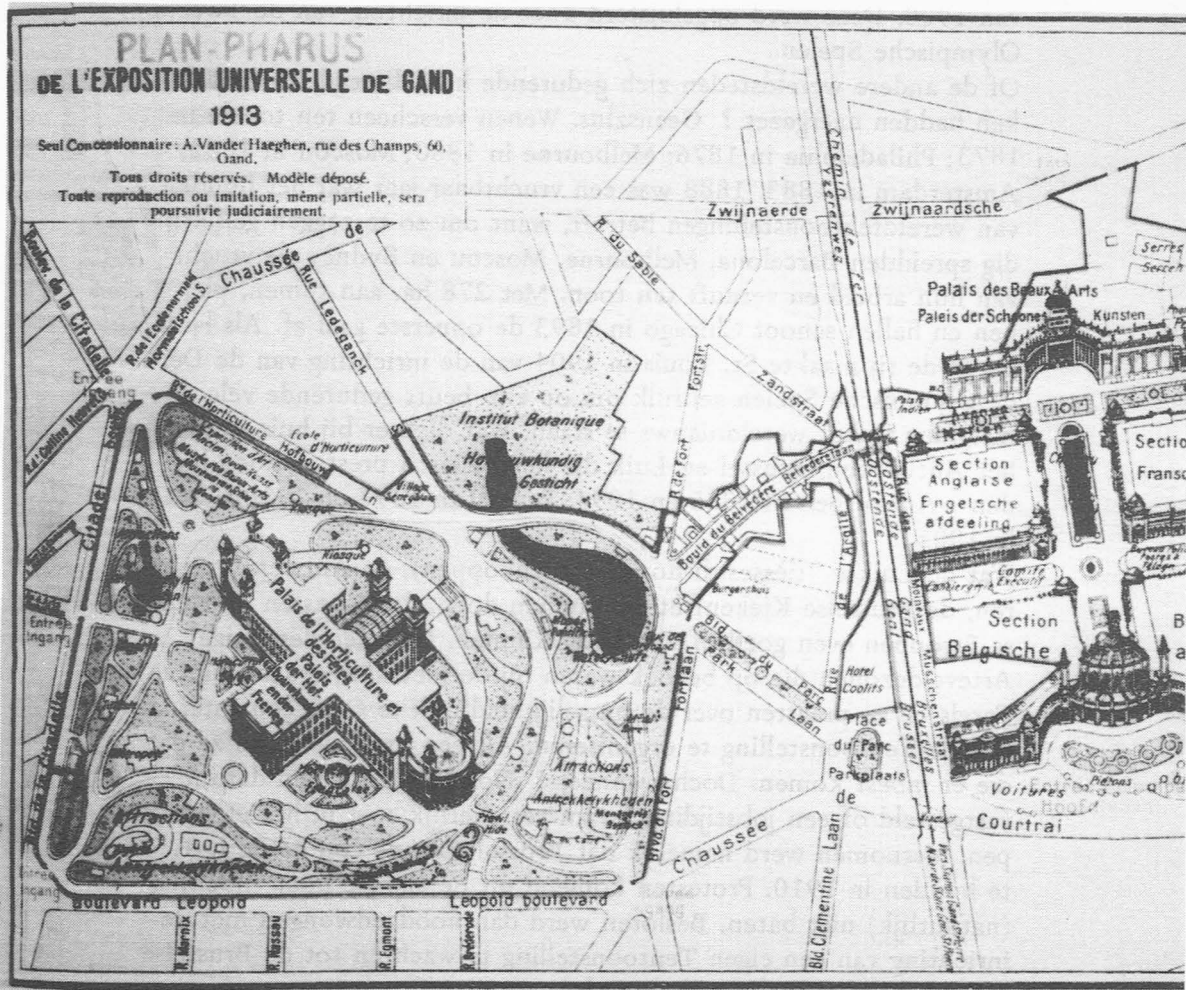
Expositions Universelles. Die van 1867 stelde die van 1855 feestelijk in de schaduw. Die van 1878 kwam in het frontpaginanieuws te staan : haar paviljoenen waren opgetrokken op het "Champ de Mars". Bovendien werd het splinternieuw indrukwekkend "Trocadero" voor het publiek opengesteld.

Volgde dan die van 1889. Deze koos als talisman de op dat ogenblik hoogste toren van de wereld. De Eiffeltoren. Tenslotte kwam die van 1900. Deze werd opgeluisterd door de inrichting van de Tweede Olympische Spelen.

Of de andere wereldsteden zich gedurende heel die tijd bij de pakken hadden neergezet ? Geenszins. Wenen verscheen ten tonele in 1873; Philadelphia in 1876; Melbourne in 1880; Moscou in 1882; Amsterdam in 1883. 1888 was een vruchtbaar jaar wat het houden van wereldtentoonstellingen betreft, want om zo te zeggen gelijktijdig spreidden Barcelona, Melbourne, Moscou en Sydney de vrucht van hun arbeid en vernuft ten toon. Met 278 ha. aan tuinen, pleinen en hallen schoot Chicago in 1893 de opperste gaai af. Als laatste in de rij maakte St. Louis in 1904 van de inrichting van de Derde Olympische Spelen gebruik om op zijn beurt gedurende vele maanden in het wereldnieuws te staan. Wat dichterbij huis waren het Antwerpen, Brussel en Luik die het Belgisch prestige hoog hielden : Antwerpen in 1885 en 1894; Brussel in 1897 en 1910; Luik in 1905.

Wat de Luikse "tiësses di hoye" (kolenkoppen), de Antwerpse Signoren, de Brusselse Kiekenfretters kunnen doen, dat moesten de Gentse Stroppen even goed of nog beter kunnen, filosofeerden enige Arteveldezonen die op bezoek waren bij de metaalnijveraar Gustave Carels en ze praatten over de mogelijkheid ook te Gent een Internationale Tentoonstelling te organiseren. Als één man meenden ze dat die er *moest* komen. Doch wanneer ? Nog had men geen datum vastgesteld of een jobstijding kwam verraderlijk roet in het eten werpen. Vernomen werd namelijk dat Brussel plande een derde I. T. te houden in 1910. Protesten komend uit de Gentse hoek mochten (natuurlijk) niet baten. Besloten werd dan noodgedwongen met de inrichting van een eigen Tentoonstelling te wachten tot de Brusselse volledig tot het verleden behoorde.

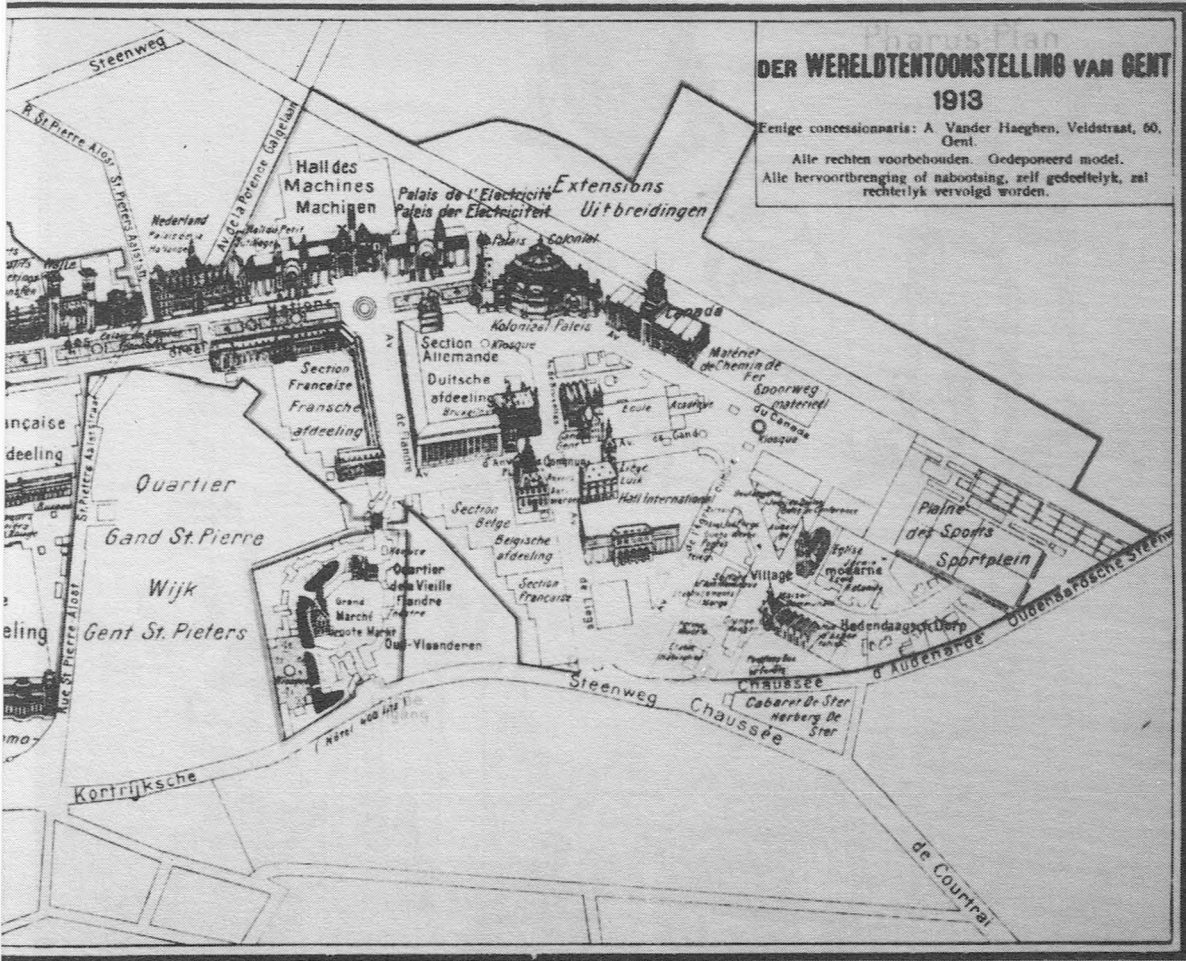
Op 28 december 1905 ging de kogel door de kerk. Vergaderd in de Koophandel- en Nijverheidskring (Cercle Commercial et Industriel) Lange Meire 15, gingen de hogergenoemde Arteveldezonen tot de effectieve stichting over van de "Société anonyme pour l'Etude d'une Exposition universelle et Internationale à Gand".

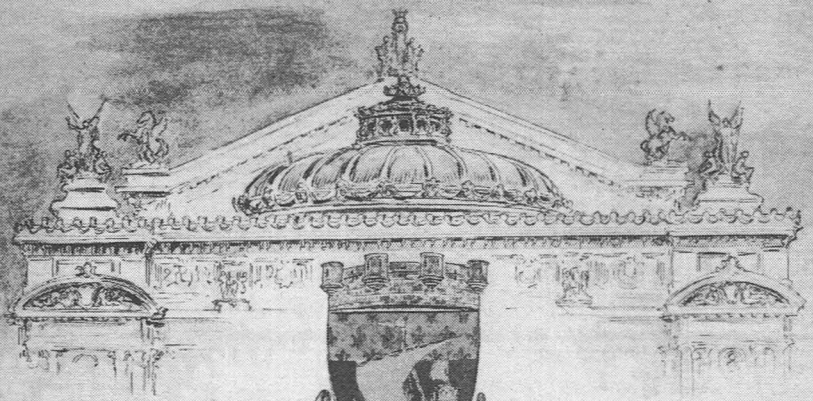

Plattegrond van de tentoonstelling om het verloop van ons verhaal beter te kunnen volgen.

DER WERELDTENTOONSTELLING VAN GENT 1913

Fenige concessionnaris: A. Vander Haeghen, Veldstraat, 60, Gent.
 Alle rechten voorbehouden. Gedeponereerd model.
 Alle hervortbrenging of nabootsing, zelf gedeeltelyk, zal rechtelyk vervolgd worden.

Solire
du
4 Avril
1911

BRUXELLES

GAND

LIEGE

ANVERS

Apollon

STERN Gr.

“Vermetel” hoorden ze allerwegen zeggen. Elders “Een utopie”. Nog elders “Een gek idee”. Vanzelfsprekend stoorde zich niemand aan het gepraat. Integendeel spanden ze zich eens en voor goed voor de wagen die pas veel jaren later aan het rollen zou kunnen gebracht worden.

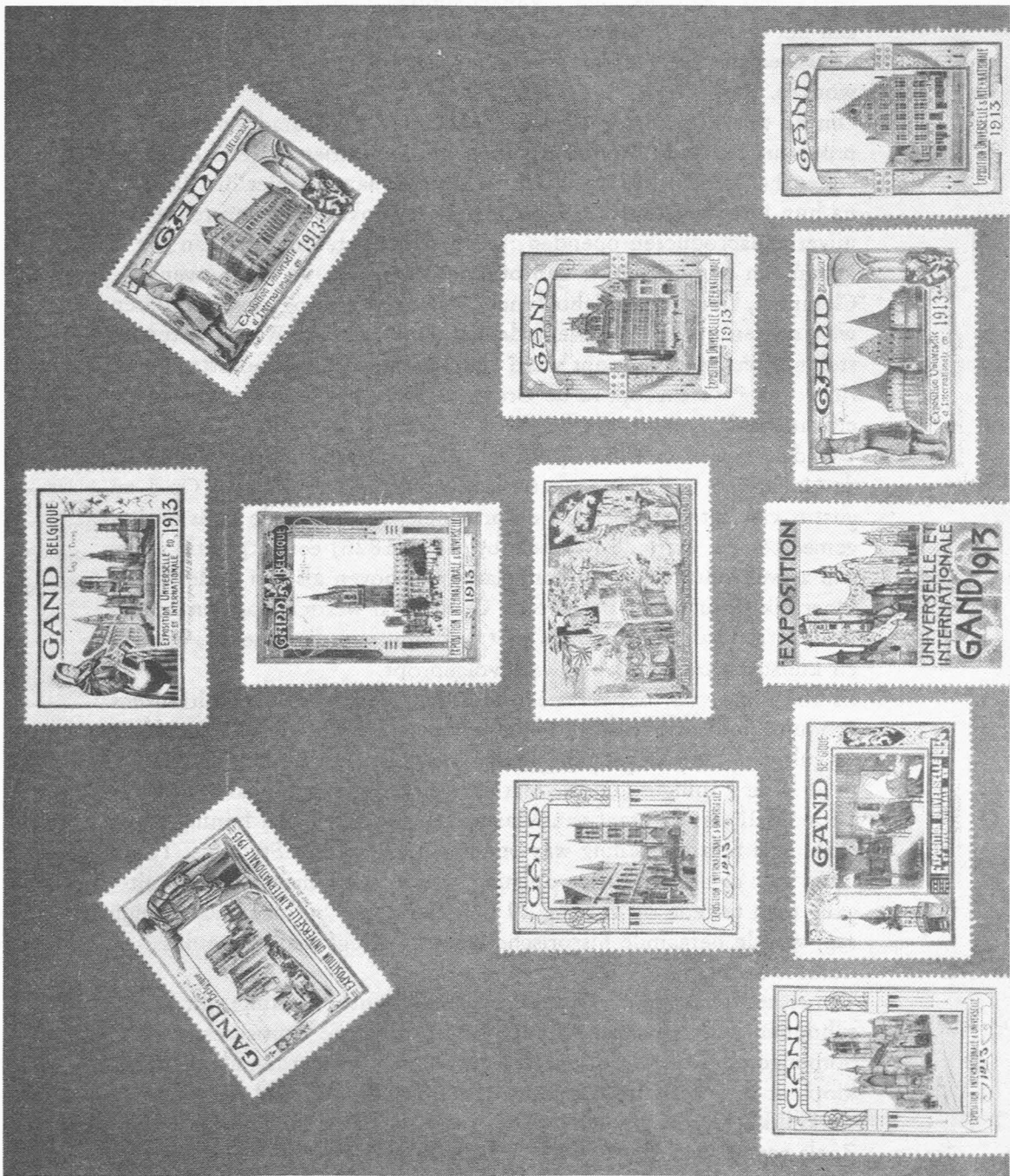
Om de waarheid te zeggen was Vlaanderens hoofdstad aan haar proefstuk niet wat het ineenboksen van exposities betreft. Inderdaad, waren het de Eerste Consul en Madame Bonaparte niet die daags na hun intrede te Gent (14 juli 1803) een lokale tentoonstelling van nijverheidsproducten openden? Een tentoonstelling waaraan het kruim van de bourgeoisie gantoise deelnam: Fr. en L. Bauwens, Clemmen, Lousbergs, Hebbelynck, Tibergien en nog zoveel anderen wier namen nu nog een welluidende klank hebben. Waar die tentoonstelling, die zoals gehoopt werd een ongemene bijval oogstte, ingericht was? Natuurlijk in de Grote Zaal van het Stadhuis (thans Pacificatiezaal).

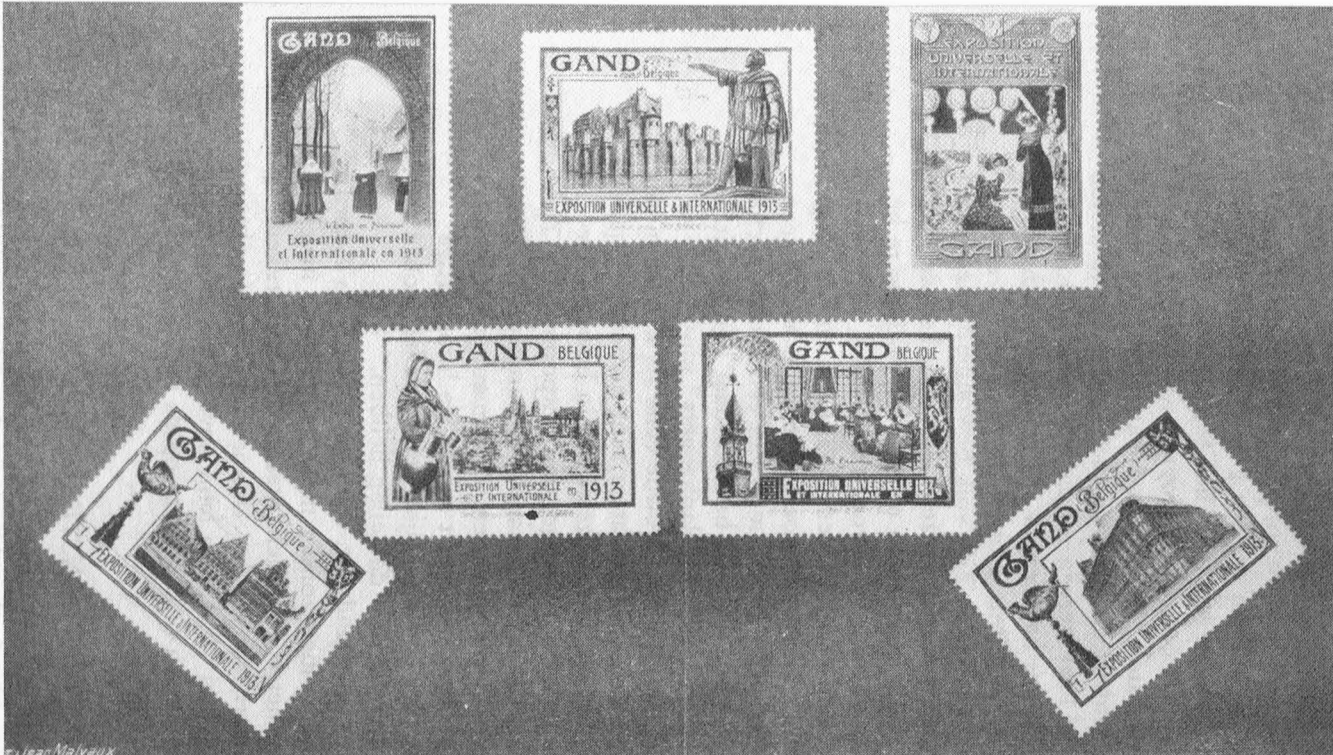
Wat de Fransen in 1803 op lokaal gebied verwezenlijkten zouden de Hollanders in 1820 op nationaal gebied verwezenlijken. Op 1 augustus van dat jaar openden de provinciegouverneur de Lens en burgemeester Ph. Piers de Raveschoot (1819-1826) een expositie waaraan zowel industriëlen en handelaars van boven als van onder de Moerdijk deelnamen. Behalve de Grote Zaal werden nog een negental plaatsen van het Stadhuis met een keur van nijverheids-, handels- en kunstproducten als het ware volgepropt.

In 1849 had voor het eerst een all-round Belgische “Exposition des Produits de l’Industrie des Flandres” plaats. Ze werd op maandag 23 juli van dat jaar geopend in aanwezigheid van de koning (Leopold I) de koningin (Louise-Marie), de hertog van Brabant (de latere Leopold II) en de graaf van Vlaanderen (de vader van koning Albert). Ook deze tentoonstelling was ondergebracht in het Stadhuis. Te noteren valt dat de plechtige opening gepaard ging met de eerste uitgang (een tweede op zondag 29 juli; een derde op maandag 6 augustus) van de befaamde historische stoet “Cortège historique des Comtes de Flandre”.

Ten slotte kwam in 1899 de Provinciale Tentoonstelling, dit keer gehouden in de gewezen Citadel, de rij der grote exposities sluiten. Sommigen beweerden dat ze diende aanzien te worden als de aanloop tot de Internationale Tentoonstelling die pas veel jaren later werkelijkheid zou worden.

Zoals gezegd was Gent in 1905 niet aan zijn proefstuk wat het uit de grond stampen van exposities betreft. De Maatschappij die op 28

In verschillende kleuren uitgevoerd (groen, geel, enz.) telde ieder blad 20 verschillende sluitzegels (6 cm x 4,5 cm). Vrijwel al de Gentse merkwaardigheden kwamen op de kleine schilderijtjes aan bod : het Belfort, de St.-Baafskerk, het Gravensteen, de 3 Torens, enz. 15 van de zegels staan afgebeeld in het Livre d'Or.

december gesticht was had in nauwelijks 48 uren het nodige kapitaal bijeengebracht om gezwind van wal te steken. We denken er niet aan in de loop van ons verhaal al de personen op te noemen die een kleinere of grotere rol gespeeld hebben in het avontuur dat ze uiteindelijk hielpen tot een goed einde te brengen. Toch moeten we aanstippen dat het door het Bestuur van de Maatschappij aangesteld Centraal Comité voorgezeten was door de heren G. Cooreman en Gustave Carels. Vooral deze laatste was een man "uit één stuk" wiens geestdrift en werklust met geen maat te meten was. Als hij op 4 juni 1911 zal sterven zal dat verscheiden voor de onderneming een groot verlies betekenen. Dit tussen parentheses : Voor de werkhuizen waarvan hij de grote baas was, was hij een onvermoeibare en oerkrachtige leider. Zijn volk bewonderde hem bijna zo overtuigend als het hem vreesde. Vrezen omdat hij het werkvolk in alle toonaarden placht uit te schelden en met het lelijkste te bedreigen. Bewonderen omdat hij er niet voor terugschrok "zijn handen vuil te maken". Waarom ze hem "den Tjekke" noemden moge ik in een paar woorden uit de doeken doen. Gebeurde het dat een ploeg werkvolk met het verplaatsen of laden van een zwaar machine-deel niet over weg konden, dan trok de baas kordaat zijn jas uit, en na al die mannen voor leeggangers en "slaphangers" uitgemaakt te hebben, greep hij een van de touwen, spuwde eens als kenner in de handen, en commandeerde, de juiste maat in acht nemend : "tjekkeu ! Hoeft het gezegd dat de lompe ijzermassa in beweging gebracht werd ? Was de operatie voleindigd, dan ontpopte "den Tjekke" zich als het tegendeel van een boeman. Dan waren de leeggangers als bij toverslag toffe kerels geworden. Zijn mannen kenden hun pappenheimer. Ze vergaven hem graag wat ze aan de hooghartige schrijvelaars niet wilden. Met een dergelijke kerel aan het hoofd moest het Centraal Comité wind in de zeilen hebben. Het verwonderde dan ook niemand dat, toen dit Comité op 2 april 1906 zijn rapport neerlegde, men zonder meer de geplande inrichting van de tentoonstelling in het vooruitzicht stelde. Vanzelfsprekend was het Carels die tot voorzitter van het Uitvoerend Comité gekozen werd. Zoals gezegd tot 4 juni 1911. Wie hem opvolgde was iemand die alras blijkt zou geven dat hij ook de man op de rechte plaats was : burgemeester Emile Braun.

BOUWTERREIN VAN DE TENTOONSTELLING

Het eerste punt dat aan de orde kwam was de plaats waar de tentoonstelling zou verrijzen. Men had te kiezen onder drie mogelijkhe-

De Vlaamse schutsengel in middeleeuwse dracht met achter zich de wapenschilden van Vlaanderen en van Gent houdt in de rechterhand de Vlaamse wapenstok. Ze heeft een perkament ontrold waarop de lof aan Gent bezongen wordt: "Nous voulons et ordonnons pour ce que nostre ville de Gand est la plus ancienne de fondacion et la première en ordre et aussi la principale de nostre dit pays de flandres et que par ce a icelle doit appartenir de droit le avant parler par tout nostre dit pays de flandres et ailleurs". Publiciteit voor de tentoonstelling ingericht in het Museum voor Schone Kunsten.

den : de Ekkergemse meersen, een terrein deel uitmakend van het havengebied, het zogenaamd kwartier van St.-Pieters-Aalst. De keus viel op de laatstgenoemde stadswijk, niet in laatste instantie omdat het Citadelpark zo dichtbij gelegen was.

Bijgaande plattegrond van genoemd kwartier geeft de toestand weer zoals die was voor de aanvang van de werken. Het loont de moeite die toestand te vergelijken met die van na de tentoonstelling. Dat wil zeggen zoals die er thans uitziet. Een toponymische bijzonderheid waarop wel eens mag gewezen worden : bijna al de straatnamen doen aan oorlog of vrede denken : Woeringen (veldslag 5 juni 1288), Fleurus (veldslagen 1 juli 1690 en 26 juni 1794); Waterloo (veldslag 18 juni 1815); Guldensporenslag (11 juli 1302); Jemappes (veldslag 6 nov. 1792). Daarentegen Grondwetlaan, Congreslaan, Vaderlandstraat, Pacificatielaan, Vrijheidslaan, Onafhankelijkheidslaan. Dat naderhand de kieviten hun soortgenoten : reigers, leeuweriken, mussen, uilken,

Come over in 1913 to

The Belgian City of Flowers

Affiche speciaal geschilderd om de tentoonstelling in al de Engelssprekende gewesten bekend te maken.

ganzen, moeten verlaten hebben gebeurde omdat ze niet pasten in het geschiedkundige oorlog- en vrede-kader.

DE WERKEN

Eens zover kon de Commissie eraan denken een voorlopig tracé van de begrenzing en de verdeling van de beschikbare terreinen in straten, pleinen en hallen op papier te brengen.

Met dat werk belastte men de architect *Oscar van de Voorde*.

Om de definitieve Maatschappij op te richten werd in 1907 een openbare lening uitgeschreven die in een minimum van tijd volschreven was : 15107 aandelen van elk 100 F vonden hun weg in de portefeuilles van 1552 aandeelhouders zodat een kapitaal van 1.510.700 F gevormd werd. Tevens had men de zekerheid dat subsidies zouden verleend worden door Staat, Provincie en Stad. Een belangrijke datum werd de tiende maart 1908, want op die dag kwam de "Société

anonyme de l'Exposition universelle de Gand" tot stand. Enkele weken daarop, namelijk op 22 juni, werd overgegaan tot de benoeming van 2 voorzitters : de ons reeds goed bekende G. Carels en G. Cooreman; 2 ondervoorzitters : E. de Hemptinne en Maur. de Smet de Naeyer, enz. We kunnen er niet van uit nog een paar andere namen te noemen - omdat ze ook op een ander (Gents) vlak actief geweest zijn - met name die van Joseph Casier, die een voorname rol speelde bij het herstellen van het Belfort; Emile Coppieters, senator. Begin 1909 werd het erevoorzitterschap aangeboden aan graaf Paul de Smet de Naeyer, volksvertegenwoordiger, Ministerpresident, Staatsminister, die nog voor het sluiten van de tentoonstelling zal overlijden (9 september). Dezelfde eretitel bekwam de gouverneur Raymond de Kerchove d'Exaerde.

Werd er aanvankelijk slechts traagjes gewerkt, in 1911 nam men de stier bij de horens om die pas los te laten toen de tentoonstelling een voldongen feit was.

Ook hier moge ik een paar haakjes openen. Het optrekken van de verschillende gebouwen, vooral van het Feestpaleis, vergde het graven van diepe geulen en kuilen. Daarbij werden vanzelfsprekend massa's (nog maagdelijk) zand op hopen gegooid om vervolgens weggevoerd te worden. Bij dat gedoe waren grondwerkers erg verwonderd op sommige plaatsen tegelijk met de groenachtig gekleurde aarde gave en gebroken zeeschelpen op te delven. Daar bleven die eenvoudige mensen niet van wakker liggen, ook niet toen ze op de koop toe eveneens zeer harde, van 5 mm tot 5 cm grote, meestal donkergrijze als het ware gepolijste driehoekige dingetjes met hun schoppen naar de oppervlakte haalden. Verkondigd werd - zelfs door meer geleerde lui - dat dat allemaal versteende vogeltongen waren. Michel Thiery, die de werken van dichtbij en regelmatig volgde en met eigen ogen die schelpen en zogenaamde vogeltongen zag te voorschijn komen, vertelde aan wie 't horen wilde, dat die schelpen inderdaad echte zeeschelpen waren, die daar niet neergelegd waren maar ter plaatse als diertjes geleefd en gestorven waren en dat die vogeltongen niets anders waren dan de versteende tanden van haaien die evenals de schelpdieren in de zee lustig rondzwommen. Een zee die op zijn minst een miljoen jaren geleden heel Vlaanderen overdekte, derhalve de Flandrische Zee genoemd werd. Bokalen vol van die haaietanden kregen jaren nadien een plaatsje in het Schoolmuseum.

Goed. Laten we liever het legertje architecten en landmeters, timmerlieden, schrijnwerkers en schilders, metselaars en stukadoors, loodgieters en strodekkers aan het woord opdat ze de talrijke hallen

FLORALIES · GANTOISES
ORGANISÉES · PAR · LA · SOCIÉTÉ
ROYALE · D'AGRICULTU-
RE · ET · DE · BOTANIQUE · DANS · LE
PALAIS · DES · FÊTES · DE · L'EXPOSI-
TION · UNIVERSELLE · DE · GAND
≡ OUVERTURE · 26 · AVRIL · 1913 ≡

Affiche speciaal gecreërd voor de Floraliën

en paviljoenen konden uit de grond stampen.

PUBLICITEIT

Van meet af aan was het ten duidelijkste gebleken dat Frankrijk de voornaamste collaborateur van het Gents Evenement zou zijn. Inderdaad zullen 10562 exposanten uit dat land de weg naar het Belgisch Manchester inslaan, terwijl onze buurstaten, Engeland, Duitsland en Nederland, samen nauwelijks het vijfde van dit aantal deelnemers zullen bijeen kunnen krijgen (2105).

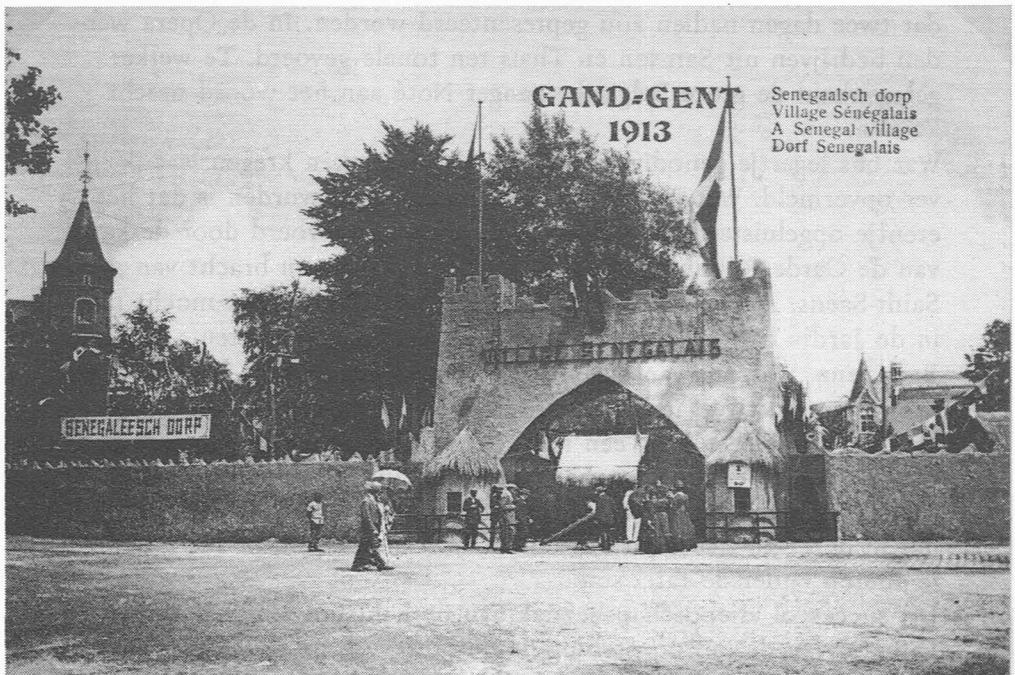
Zowel van Franse als van Belgische zijde had men niets onverlet gelaten om die enge samenwerking tot stand te brengen. Dat Parijs daarbij de dikste duit in het bakje deed wordt o.a. bewezen door de officiële uitnodiging die de Prefect van de Seine en de Voorzitter van de Parijse Gemeenteraad naar de 4 Expo-steden stuurden. Dat gebeurde bij missive van 31 maart 1911. De burgemeester van Brussel (Max), van Antwerpen (Devos), van Luik (Kleyer) en van Gent (Braun) zullen gedurende 3 dagen geflankeerd door hun schepenen en gemeenteraadsleden de gasten zijn van het Parijse Stadsbestuur. De twee glanspunten van dat verblijf - de Seinevaart en het bezoek aan kerken en musea zijn het spreken niet waard - betroffen de galavorstelling op 4 april in de Opéra aangeboden en het gala-diner dat twee dagen nadien zou gepresenteerd worden. In de Opéra werden bedrijven uit Samson en Thais ten tonele gevoerd. Te welker gelegenheid de grote Belgische zanger Noté aan het woord mocht komen.

Wat ons legerdje genodigden te eten en te drinken kregen laat ik liever onvermeld. Wat integendeel wel mag verteld worden is dat het etentje opgeluisterd werd door een concert uitgevoerd door de kapel van de Garde Républicaine, die werken ten gehoren bracht van Saint-Saëns, Aubert, Massenet, Thomas, enz. Als dessert mocht men in de Jardin d'Hiver van een uurtje kamermuziek genieten : Mozart, Bach, enz. Wat ons van dat alles het meest interesseert is het feit dat aan de gasten twee artistieke programma's aangeboden werd : een van het kunstfeest (met een met de hand bijgekleurde gravure) en een met de afbeelding van het Hôtel de Ville in welks eetplaats het diner opgediend werd. De gastheer vergat niet eraan te herinneren dat in dezelfde zaal tsaar Alexander III van Rusland in 1892 de edele voeten onder de tafel stak.

Dit succesvol vriendschapsbezoek aan de lichtstad betekende voor de Directie van de tentoonstelling de definitieve start voor het aanknopen van de o! zo nodige contacten met het binnen- en het buiten-

Ingangspoort van de Rue du Caire. Let op de kamelen en de minaret.

Ingangspoort van het Senegalees Dorp. Gans links het torentje van de Normaal-school.

land. Met andere woorden gezegd oordeelde men het ogenblik gekomen om met het voeren van een (officiële) propagandacampagne van wal te steken. Massa's drukwerken van diverse pluimage vonden hun weg naar alle plaatsen van het binnenland (gemeentehuizen, spoorwegstations); naar alle grote steden in het buitenland : Dover, Munchen, Lyon, Den Haag. Ook de landen buiten Europa gelegen werden niet over het hoofd gezien. Aanplakbrieven geraakten tot in Amerika, Afrika (Pretoria), Azië, Australië (Melbourne).

Van de nauwelijks een paar cm grote sluitzegel tot het reuzegroot affiche (van Oud-Vlaanderen, 1,6 m x 2,30 m) alover de kleurrijke postkaart. Van het vliegend blaadje tot het geïllustreerd album alover de handige brochure werden in ontelbare hoeveelheden verspreid. Van het affiche (torenrij met bloemenguirlandes) ontworpen door de schilder Lys verschenen 4 uitgaven (Nederl. Franse, Duitse, Engelse). In het geheel 250.000 exemplaren. Van dat hetwelk J. Cornelis, leraar aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, tekende (de Maagd van Gent met haar wapenschild) werden maar liefst 500.000 exemplaren gedrukt. Van een ontwerp getekend door Henri Thiery (de broer van Michel) werden niet alleen aanplakbrieven maar eveneens postkaarten gedrukt : motief : de Stenen Man die vanaf het Belfort de Expositie in ogenschouw neemt. Uitgave 1.200.000 stuks. Dat al dat propagandamateriaal als onderwerp de stad Gent en haar historische gebouwen had en niet zaken die in direct verband stonden met de tentoonstelling en haar inhoud, zo roerend als onroerend, hoeft waarachtig geen betoog. En dat ook de tentoonstelling begeleidende evenementen zoals de inrichting van de Floraliën, de uitgang van stoeten, de onthulling van gedenktekens, het verfraaien van het stadsbeeld, rijkelijk aan bod kwamen - zoals we verder zullen zien - verdient al evenmin gecommentarieerd te worden.

Wat die verfraaiing betreft was eenieder er zich levendig van bewust dat Gent kost wat kost een verjongingskuur diende te ondergaan. Natuurlijk onder de vorm van nieuwe of gerestaureerde gebouwen. De Koornmarkt werd begiftigd met een splinternieuw Postgebouw (1907-1910); de Kortrijkse Poort met een eveneens nieuw doorlopend station (1909-1912) in tegenstelling met Gent-Zuid dat een eindstation was. De Leie kreeg haar vaste monumentale St.-Michielsbrug (1908-1912). Het St.-Pieterstation kreeg in zijn schaduw een veel kamers tellend hotel : het Flandria Palace (1912). Aan het Belfort gaf de ons allen bekende architect *Valentin Vaerwyck* een nieuw silhouet. Een groot aantal nieuwe verkeersaders werden geo-

WIT OF ZWART

Vermaard Blijspel in vier bedrijven door
H. VAN SEYMORTIER en HENRI VAN

DAELE

M

St. Michiels Drakkerij Huurdochterstraat, 6-8 — Gent.

De tentoonstelling verwekte een lollige weerklank wiens geluiden voor het voetlicht te genieten waren.

pend : de Zomer-, Winter- en Opvoedingstraten (1908). Zonder overdrijving mocht men getuigen dat Gent en zijn burgers in 1913 gereed waren de duizenden en nog eens duizenden bezoekers met open armen te ontvangen en welkom te heten.

DE OPENING

Jaren op voorhand was de openingsdag vastgesteld : zaterdag 26 april. Waarom die zaterdag ? Natuurlijk om het talrijk publiek in de mogelijkheid te stellen zijn zondag aan de tentoonstelling te besteden. Waarom die 26ste ? De tentoonstelling ging gepaard met het houden van de 17de Floraliën. Omtrent die dag staan de azalea's (Gents voornaamste specialiteit) in volle bloei, een feit dat aan een datum eng verbonden was en nog is.

Zo'n uitbundige feeststemming als die welke op die 26ste april overal kon waargenomen worden had de stad sedert lange tijd niet gekend. Met bloemen opgesmukte en met vanen bevlagde huizen deden flink hun duit in het zakje. Ze wilden blijkbaar niet onderdoen voor de versieringen door de stad allerwegen aangebracht.

In feite ving het feest reeds de vrijdag aan. Overdag hadden beiaardconcert en trompetgeschal, 's avonds een taptoe met muziek en fakkellicht de grote gebeurtenis ingeluid.

Tussen concert en fakkellicht heen waren inmiddels honderden nieuwsgierigen - de Gentenaars zijn altijd curieuzeneuzen geweest - naar het St.-Pieterstation getrokken om met eigen ogen de aankomst en lossing van de aangevoerde 8 galakoetsen, die de vorst en zijn gevolg 's anderendaags naar de tentoonstelling zouden rijden, te aanschouwen.

De dag zelf, zaterdag 26 april, zal een drukte van belang kennen : een ononderbroken toeloop van sympatisanten (en ook wel van minder enthousiasten van dergelijke plechtigheden die toch maar eens kwamen lonken) die allemaal maar een enkel doel hadden : zien, meemaken, beleven.

Dat was mogelijk aangezien de fabrieken en werkhuizen hun poorten hermetisch gesloten hadden en de Staat, Provincie en Stad aan hun personeel een dag vrijaf ten geschenke gegeven hadden.

Het weer viel mee : geen regen, wel wat wind en een welgekomen zonnetje. De galakoetsen en de ontelbare huurrijtuigen wachtten op het Stationsplein het ogenblik af om op stap te gaan. Klokslag halfdrie stoomde de koninklijke trein met station binnen. Op het peron verwelkomden burgemeester Braun, provinciegouverneur de Kerchove d'Exaerde, de plaatscommandant generaal Guiette en de

PERSONEN :

URBAIN, Bankier, 55 jaar.

LEONIE, zijne vrouw, 25 jaar.

LUCAS VERSPEELT, gepensioneerde porte-clef, 60 jaar.

SOSSE, zijne vrouw, 58 jaar.

TREZE, zuster van Lucas, 55 jaar.

GASTON DUPUIS, boezemvriend van Horemans, 30 jaar.

Een uitroeper.

Een controleur.

Een maanbezoeker.

RAANTJE DE MULDER.

NELLE, zijne vrouw.

STEETJE, zijne dochter.

ADELAIDE, een memme.

ALOIS, haar beminde, Brugsche piot.

Een nougatverkooper.

SCHAMFELAERE, advocaat, vriend van Gaston en Urbain.

YUKUKU, PIKOKO, SCHIETAPIE, Senegaleezen.

Een kleine chasseur.

Een accoucheur.

De eerste, derde en vierde bedrijven spelen ten huize van Urbain Horemans. Het tweede bedrijf, speelt in het Senegaleesch dorp, ter Expositie van 1913 te Gent.

Veel witten aan het woord. Slechts drie zwarten die verdraaid goed Gents praatten : Yukuku, Pikoko en Schietapie.

commissaris van de tentoonstelling Jean de Hemptinne de koning, de koningin en de kroonprins. Daarop verliet een indrukwekkende stoet de Marie-Henrietteplaats (thans Koningin Maria Hendrikaplein) om begroet door een uitgelaten "Vive le Roi!", "Vive la Reine!" roepende menigte via de Elisabethstraat (thans Koningin Elisabethlaan), de Kortrijkse Steenweg en een stukje Citadellelaan (thans Karel de Kerchovelaan) de hoofdingang van het Park te bereiken. Deze hoofdingang was gelegen in de schaduw van de monumentale fontein opgericht ter herinnering van Karel de Kerchove, dus op de hoek van de K. de Kerchovelaan en de Koning Leopoldlaan.

Na het Park doorkuierd te hebben werd de eretrap van het Feestpaleis bestegen, het Congrespaleis doortrokken om in de grote Feestzaal de Floraliën plechtig te openen. De op vrijdag door een jury met goud en zilver beloonde prijswinnaars werden aan de vorstelijke bezoekers voorgesteld. Nu kon de eigenlijke tentoonstelling aan de beurt komen. Achtereenvolgens werd een bezoek gebracht aan de talrijke paviljoenen en hallen. Natuurlijk niet zonder links en rechts wel verdiende complimenten ten beste te geven.

De openingsplechtigheid eindigde omtrent halfzeven. Het was via de hoofdingang van de tentoonstelling (Kortrijkse Steenweg) dat de stoet de expositie verliet.

Die zaterdag kan ik mij nog levendig herinneren. Mijn vader en ik hadden vruchteloos geprobeerd iets van de aankomst van de koninklijke familie te zien te krijgen. Daarom zijn we naar de Kortrijkse Steenweg gestapt in de hoop meer kans te hebben wanneer de hoge bezoekers de tentoonstelling zouden verlaten. Helaas voor de gedane moeite en ons uren lang wachten werden we slechts luttel beloond. We hadden ons met de rug geplakt tegen de gevel van een der huizen die gelegen waren rechtover de hoofdingang in kwestie. Op het gepaste ogenblik had mijn vader mij een vensterbank helpen bestijgen verwachtend dat ik ten minste voor ons geduld zou beloond worden. Spijtig genoeg heb ik van op mijn uitkijkpost meer dingen gehoord dan gezien. Een steeds maar aanwassend geroep van "Vive le Roi!", "Vive la Reine!", "Vive le Prince!" Ik kon weliswaar over de opeengepakte muur van mensen heen kijken naar bepluimde steekhoeden, zwarte koolbakken (berenmutsen) en dito buizen (hoge zijden); de koolbakken geplant op de hoofden van stuurs kijkende gendarmes, die na afloop van de plechtigheid de handen vol hadden om de stroom naar de stad afzakkende mannen en vrouwen te kanaliseren.

*

* *

Als mijn verhaal nu en dan eens in de ik-vorm gesteld wordt, dan gebeurt zulks om een getuige van het gebeurde aan het woord te la-

Exposition de Gand

Water-chute

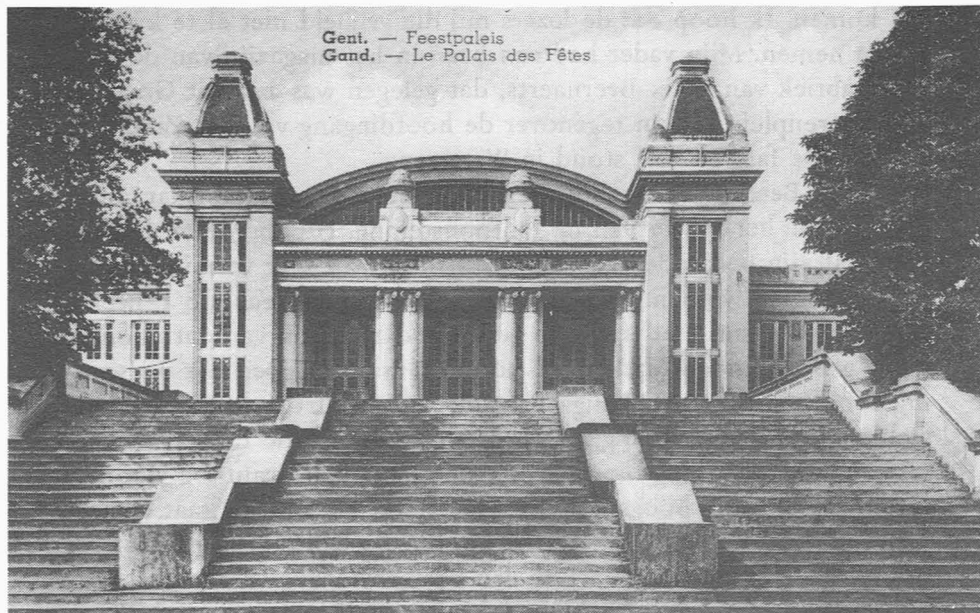
De grote vijver met de Water-chute. Bemerkt de oplopende zitbanken geïnstalleerd op de helling. De chute bevond zich op de plaats waar thans het Scheldeen Leimonument uit het water oprijst.

Hoofdingang van de tentoonstelling in aanbouw.

ten komen. Ik hoop dat de lezers mij die vrijheid niet al te kwalijk zullen nemen. Mijn vader had een baan in het magazijn van de lijnwaadfabriek van Félix Beernaerts, dat gelegen was aan het Graaf van Vlaanderenplein schuin tegenover de hoofdingang van het Zuidstation. De fabriek zelf stond in Wetteren.

Die Félix Beernaerts maakte evenals de andere textielfabrikanten deel uit van het beheer van de tentoonstelling. Hij zorgde er dan ook voor dat zijn bedienden aan abonnementen aan zeer verminderde prijs geholpen werden. In plaats van 20 F diende slechts 5 F neergeteld te worden. Het is wel te verstaan dat ook ik van dat abonnement gebruik mocht maken. Ik herinner mij zeer goed dat we weinig zondagen lieten voorbijgaan zonder enige uurtjes in de tentoonstelling te gaan doorbrengen. Met het eten tussen de tanden trokken we erop uit. Gelukkig moesten we niet ver lopen, want we woonden niet meer dan een boogscheut van het park. De Bloemstraat (thans Jeruzalemstraat), een eindje Nederkouter, de Kortrijkschestraat (thans Kortrijksepoortstraat) en een paar passen de Citadellaan en we waren er. Van de 5 toegangen tot het park was die van de Kortrijksche poort de voornaamste zoals we reeds vermeld hebben. Ik geloof niet dat we één enkele keer de tentoonstelling bezocht hebben zonder naderhand een uurtje te hebben doorgebracht in het park dat voor de gelegenheid herschapen was in een amusements- of liever een lunapark. Vanzelfsprekend waren het de drank- en eetgelegenheden die goed vertegenwoordigd waren. Aanlokkelijke terrassen nodigden de voorbijgangers tot een rustpoosje uit. Een grote populariteit genoot het *Burgerhuis* dat helaas na een paar dagen de prooi der vlammen werd. "Normaal" beweerde de man in de straat, "in al de exposities brandt het minstens een keer". Reeds in een minimum van tijd herrees het restaurant uit zijn as. Het *Zillertal* dat zijn tenten even buiten het park opgeslagen had, had er het handje van om het publiek aan te trekken. Met zijn Duitse bieren en zijn jodelende voetzolen-, braaien- en billenkletsende echte of nagemaakte Tiroolse meisjes en jonge mannen. In het paviljon van *Delhaize* "*Le Lion*" kon men zich te goed doen aan een glaasje likeur of een ruimer wijn. In dat van *Belna* werd koffie geschonken gemaakt van oplosbaar materiaal. Voorzeker een nieuwigheid. Ook andere cafés hadden zich in een exotisch kleedje gestoken : café *Matadi*, het *Chalet Suisse*. Dit had zich neergezet boven de grote helling en serveerde - dat kunt u denken - echte Alpenmelk. Als mijn geheugen mij niet in de steek laat, stond dat chalet op de plaats waar zich thans de post van de Burgerlijke Bescherming bevindt. Pas veel jaren na 1913

Gent. — Feestpaleis
Gand. — Le Palais des Fêtes

De eretrap van het Feestpaleis werd in 1930 verwijderd. Een nieuwe, ditmaal gelijkvloerse werd gecreëerd. De gevel bleef ongewijzigd. In het begin van de jaren '50 kreeg het gebouw een volledig nieuwe, meer moderne gevel. Op zijn beurt viel die voor een paar jaar onder de slopershamer om plaats te maken voor een betonnen massa.

GAND-GENT
1913

Paviljoen van den Kongo.
Pavillon du Congo.
Congo Pavilion.
Pavillon von Kongo.

Paviljoen van de Belgische Kolonie.

heeft men er brandhout van gemaakt. De Belvédère zal wel een belangrijke inrichting geweest zijn want de laan die naar het viaduct leidde had men ernaar genoemd : Belvédèrelaan (thans een deel van de Krijgslaan). Ook deze laan was aan beide zijden met winkeltjes e.d. afgezet. Een *Duitse menagerie* heeft slechts een kortstondig bestaan gekend : een van de temmers werd namelijk door een beer doodgetrapt. Een op een soek gelijkend straatje, de *Rue du Caire*, was alweer een aaneenrijging van stalletjes die uitpuilden van zoetigheden (noga !) en metalen en leren gebruiks- en versieringsvoorwerpen (maroquinerie !). Verder tapijten en artistiek vlechtwerk. Noordafrikanen van alle slach (onze tsjoektsjoeknoega's) met de onafscheidelijke fez op het hoofd en gehuld in hun wijde mantels waren niet de enige meubelstukken die aan de omgeving kleur gaven. Een minaret en rondkuierende kamelen en een grote ingangspoort, een tempel voorstellend, deden dat in geen geringere mate. Ook de *Senegalezen* en de *Filippijnen* hadden hun dorpen met tenten en hutten meegebracht. Van die vieze Filippijnse wilden wilde ik niets weten : ik was er bang voor. Ik zag in ze te veel de vuureters en degenen die Magelhaens in 1521 vermoordden en oppeuzelden.

In het Senegalees Dorp was niets vergeten. Men zag er een juwelier, een tekenaar en een prauwmaker aan het werk. Vrouwen waren doende in de keuken (!) of aan de was. Er was ook een school met waarachtige leerlingen. Zangers, dansers, tam-tamtrommelaars. Veel bekijks hebben de damspelers. En een stamhoofd die zich vergezeld van zijn vrouw voor zijn hut met welgevallen laat fotograferen. De bezoeker aan het Dorp had waarachtig waar voor zijn geld.

In vergelijking met de Filippijnen waren de Senegalezen nettere, blijkbaar meer beschaafde, vlot sprekende rijzige kerels, laten we maar zeggen uitgezochte typen. Bij sommige dames maakten ze zelfs zo'n sympathieke indruk dat de enen en de anderen goede vriendjes werden. Meer dan dat hadden de Gentse spuiters waarachtig niet nodig om de vriendjes eens ferm door de goot te halen. De zwarte knapen hadden nog maar hun rug gekeerd of het duo Van Daele-Seymourtier kwam met een revue voor de dag. Wit of Zwart heette het spel. U moet niet vragen welk thema onze schrijvers behandelden : Blanke Madame, en vooral de burens, konden niet zeggen wat de ooievaar brengen zou, een witte of een zwarte spruit. Er was ook een *Japans dorp* en iets dat natuurlijk op zijn plaats was : een *lachhuis*. Evenals een lustig wiel. Nog andere attracties bood het lunapark zijn bezoekers aan. De meest spectaculaire waren stellig de Scenic Railway en de Water-chute.

Het meesterwerk van De Beule en Ingels met als achtergrond de Engelse sectie.

Met de *Scenic Railway*, een montagne russe zoals we er nog nooit een gezien hadden, maakte u, gezeten in een wagentje, verschillende angstwekkende duiken de loodrechte diepten tegemoet. Met de *Water-chute* gebeurde dat met een schuitje. Natuurlijk een enkele maal. U moet niet vragen of die dingen te doen hadden. Alleen waren dat kostbare spelletjes. Na de sluiting van de tentoonstelling hermonteerde men de chute op de Koningin Astridlaan, die toen nog Albertlaan heette. Het initiatief werd een reuzeflop.

Het park herbergde eveneens meer ernstige aantrekkelijkheden : het Feestpaleis (waarvan terloops reeds gesproken werd) en het Museum voor Schone Kunsten dat toen nog niet door een hinderlijke en gevaarlijke autoweg van de bomen en grasperken van het park afgezonderd was.

In het Feestpaleis waren de *Floralien* ondergebracht : zalen vol bloemen en planten, bloemstukken en curiosa; azalea's, rododendrons, seringens, rozen, hortensia's, cyclamens, enz. enz. Werkelijk te veel om op te noemen. Een van de grootste zalen waarin men de tropische planten verzameld had : palmen, varens, de *Victoria Regia* (de populairste plant in onze Kruidentuin gekweekt) en die volgens de smaak van de tijd versierd was met ruïnes van Griekse tempels, zal

na de sluiting van de tentoonstelling herschapen worden in een velodroom, ons allen bekend Kuipke.

De clou van heel die kleurenpracht moest je gaan zoeken in kleinere salons die voorbehouden waren voor de koningin der bloemen : de orchidee. Slechts kenners hebben iets aan de namen van de talrijke soorten en variëteiten orchideeën. Toch mag wel vermeld worden dat een van die variëteiten genoemd was naar de koning : *Cattleya Roi Albert*.

U dacht er beter niet aan op die eerste bezokedag (zondag 27 april) een voet in de tentoonstelling te zetten. Dat was warempel goed te begrijpen : iedereen wilde de Floraliën zo fris mogelijk kunnen bewonderen. Ook de volgende dagen was het in het rijtje te staan. In een woord het bloemenspel werd een bijval zonder weerga : gedurende die eerste week slenterden meer dan 500.000 liefhebbers voorbij de orchideeën en andere wonderen der natuur.

Wat het Museum voor Schone Kunsten betreft : men had in zijn zalen een merkwaardige expositie ingericht met name de *Oude Kunst* zoals die in Oost-Vlaanderen bedreven werd.

Ook hier zullen we ons noodgedwongen dienen te beperken bij het opnoemen van de massa dingen die van het eerste tot het laatste onze belangstelling ruimschoots verdienen. We zullen er dus vrede moeten mee nemen alleen maar aan die zaken te herinneren die in nauw verband stonden (en trouwens nog staan) met de Gentse oudheidkunde en geschiedenis. Ik bedoel bepaalde voorwerpen die we zonder ons te moeten verplaatsen in het Bijlokemuseum kunnen gaan bekijken. Ziehier de grote schilderij van F. Duchatel die de inhuldiging van Karel II van Spanje (1666) in beeld brengt. Wat verder de reconstructie van de triomfboog die ter gelegenheid van de Blijde Inkomst van de Kardinaal Infant Ferdinand van Spanje in 1635 op de Vrijdagsmarkt opgericht werd. Enkele van de talrijke schilderijen die de boog versierden zijn bewaard gebleven. En wat te zeggen van het mobilair en de wandtapijten die eertijds een salon van de Baudoelabdij stoffeerden ? Een hoogvlieger van belang was (en is nog) de gerestaureerde Armen Caemer die in 1531 in het Stadhuis ingericht werd. Alles authentiek : meubels, schilderijen, beeldhouwwerken, artefacten, wapens, enz.

Daar staan een collectie processietoortsen, enig in hun soort, standarten, schilden, kelken, wandtapijten, kisten. Ook kunstwerken die van elders kwamen (Oud-Vlaanderen was inderdaad een stuk uitgestrekter dan het huidige Vlaanderen) : gebeeldhouwde altaarstukken, reliekschrijnen, halskettingen, manuscripten. Kortom allemaal dingen

De zuilerij van de Engelse sectie gelegen aan de Erelaan.
Bemerk de vouwstoeltjes waarvan er duizendtallen over de
tentoonstelling verspreid waren.

die we ook in de Tentoonstelling "Keizer Karel en zijn Tijd, 3 april -30 juni 1955) en in de Tentoonstelling "1000 Jaar Kunst en Cultuur, 31 juni-31 aug. 1975) hebben kunnen bewonderen.

Zowel de grote mogendheden als de meest bescheiden landen, alle hadden eraan gehouden present te zijn op de tentoonstelling. Niet alleen dat het ons te ver zou voeren, het heeft ook geen zin elk van die landen aan het woord te laten. Zoals dat hoorde toonde ieder het beste, het mooiste, het kostbaarste van wat ze te tonen hadden : de V.S.A., Rusland, enz., Perzië, Denemarken, enz. Chili, Spanje, welks schilderachtig in Moorse stijl opgetrokken paviljoen reeds na een week of zo met gans zijn rijke inboedel in de as werd gelegd. Onze man in de straat had dus overschot van gelijk toen hij beweert-

de dat het in een tentoonstelling de gewoonte is een paar keren te branden.

Ik geloof niet dat we - mijn vader en ik - de expositie meer dan eenmaal langs de hoofdingang binnengestapt zijn. Kwestie van alles te zien, alles mee te maken. Die hoofdingang was werkelijk een grandioos opgevat gebouw bekroond met een 'n kathedraal waardige koepel en vooraan bewaakt door 6 kolossale door Domien Ingels ontworpen stieren. Bijna even indrukwekkend was de breedopgevatte *Erelaan*, de Parijse Champs Elysées in miniatuur die u naar het hartje van de tentoonstelling bracht. Een opeenvolging van grasperken en bloembedden, opgevrolijkt door een waterkom, waarin ontelbare goudbaarzen lustig rondzwommen, een fontein en een waternival beheerst door een machtige beeldengroep, de wijsheid, de kracht en de schoonheid voorstellend die onder de gedaante van evenveel mansfiguren zich aan de bron komen laven. De groep evenals twee wijde zijstukken, de hulde brengende volksmassa afbeeldend was door P. van Biesbroeck ontworpen en uitgevoerd. Het geheel opgesmukt door talrijke beeldhouwwerken, waaronder de Ros-Beiaardgroep en grote met bloemen versierde vazen.

Links en rechts van de laan prijkten de *Belgische paviljoenen* die men evengoed secties of afdelingen noemde.

Het is een onbegonnen werk te willen herhalen wat die twee grote hallen over de Belgische bedrijvigheid te vertellen hadden. Vanzelfsprekend was een ereplaats ingenomen door de uitstalling van de producten door de textielnijverheid voortgebracht : vlas, katoen, wol, jute, hennep. Veelzeggende zg. diorama's met kunstig geboetseerde wassen beelden, druk doende werklui voorstellend, veraanschouwelijkten teksten en diagrammen over België's voornaamste - duizendjarige - industrie. Helaas ! zouden we thans, in 1978, in Molière's taal niet luidop mogen denken dat "les (65) années se suivent mais ne se ressemblent pas !" Gepaard met die textielnijverheid was daar een luxueus modepaleis waar u uitgenodigd werd de mooiste en nieuwste modellen, voorgesteld door de bekendste modezaken van Brussel te komen bewonderen. En ook de rijke collecties door vrouwenhanden gecreëerde kunstwerken zoals kant, borduurwerk, weefsels, boekbanden. Niet over te slaan waren wat verder de onder glas uitgestalde edelstenen en kleinodiën die door onze diamantslijpers en juweliers gevormd, ontworpen en uitgevoerd werden.

Doch wat iedere liefhebber van oudheidkunde en geschiedenis stellig met een eresaluut zal begroet hebben, was zonder enige twijfel de afdeling die zich tot taak gesteld had, gebruik makend van een

Exposition Universelle de Gand - 1913

Le Pavillon de la Ville de Gand.

Het paviljoen van de Stad Gent met van l. naar r. de ridderzaal, de kapel en het torentje.

ruimte van zowat 400 m², de geschiedenis van Vlaanderen vanaf de jonge steentijd tot het jaar 1815 in beeld te brengen. Met de meeste zorg was die zo uitzonderlijke als zeldzame tentoonstelling door een talrijk team van geleerden en deskundigen voorbereid geweest. Wat Gent betreft - we verzwijgen de namen van de medewerkers uit de andere steden - namen aan die voorbereiding daadwerkelijk deel : H. Pirenne, L. Cloquet, W. de Vreese, V. de Brabandere, J. F. Vanderlinden, allemaal universiteitsprofessoren; G. Van den Gheyn, kunstcriticus, E. Gailliard, bestendig secretaris van de Koninkl. Vl. Academie, J. Maertens, oudheidkundige (zie zijn collectie oudheden in het Bijlokemuseum).

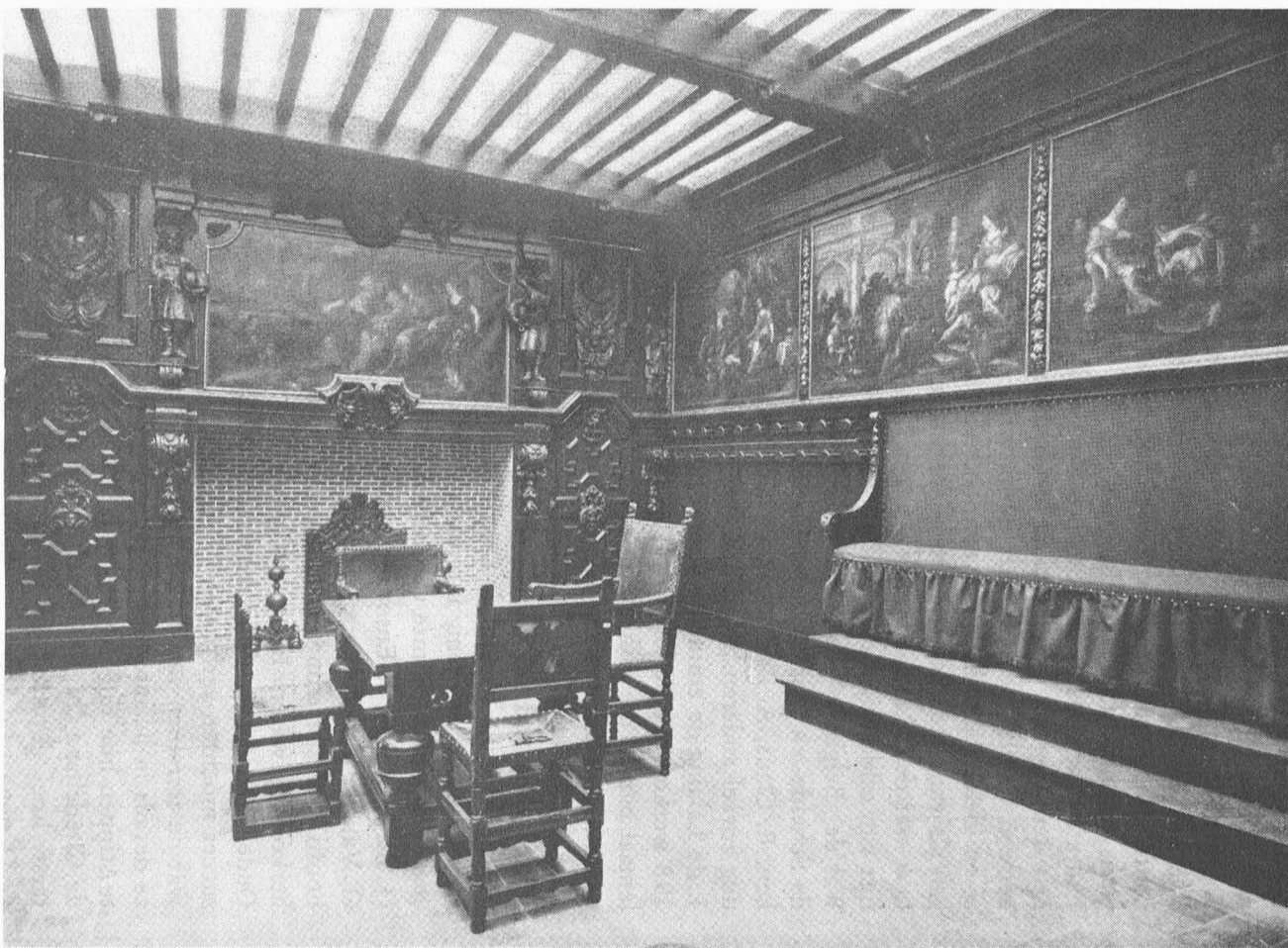
Wat daar allemaal niet getoond werd : kaarten, plattegronden, foto's, voorwerpen in natura en als reproductie; maquettes, bustes, beelden, portretten, documenten van diverse pluimage, manuscripten, o.a. de oudste in het Vlaams opgestelde akt (1249); penningen en zegels bij de vleet. L. Beckers directeur-generaal van het hoger onderwijs, die de leiding van de voorbereidende commissie voor zijn rekening genomen had, bezorgde een royaal geïllustreerde 112 blz. tellende

studie in direct verband met de tentoonstelling. Een boek dat tegenwoordig onvindbaar geworden is. Ik kan maar moeilijk nalaten uit de door hem getrokken conclusie deze passus aan te halen : S'il é-tait permis de jeter un coup d'oeil d'ensemble sur l'histoire de la Flandre des origines jusqu'à notre époque, nous dirions que c'est un spectacle imposant que la continuité du labeur industriel dans cette contrée, qui depuis mille ans se maintient au rang des premières régions manufacturières de l'Europe.

Een ereplaats was met recht en reden aan het *Paleis voor Schone Kunsten* gegeven. Opgetrokken aan het einde van de Erelaan vormde het een waardig pendant met de hoofdingang. In maar liefst 40 grote en kleine zalen had men een keur van kunstwerken zowel van eigen als van vreemde artiesten bijeengebracht.

Ook wat deze materie betreft gaat het niet op u met een ellenlange lijst van schilderijen en beeldhouwwerken te komen lastig vallen. Wat de Belgische afdeling aangaat kwamen - hoe kon het anders - de Schelde- en Leieschilders (Latem, Deurle, Astene) aan hun trekken. E. Claus, A. Baertsoen, Fr. Courtens, T. van Rysselberghe, en nog zoveel anderen. In de afdeling beeldhouwwerken, waarvan graaf J. de Lalaing de eminente voorzitter was, waren niet minder dan 198 werken opgesteld o.a. van G. Minne, Ch. Samuel, enz. enz. Allemaal namen die klinken als een bel, allemaal namen van kunstenaars wier werken thans nog meer dan destijds gegeerd worden èn door particuliere èn door openbare verzamelaars. Nederland, Frankrijk en Engeland vulden afzonderlijke salons terwijl in een internationale afdeling landen als Spanje, Italië en het Groot Hertogdom Luxemburg voor menig interessant werk gezorgd hadden. Verder was er een plaatsruimte voorbehouden aan de tekenaars en de etsers (J. de Bruycker, J. Ensor, A. Heins); voor de architecten (V. Horta, O. Van de Voorde); voor de verzamelaars van medailles aan wier hoofd J. Casier stond, verzamelaars die maar liefst uit 18 landen herkomstig waren. Hoeft het gezegd dat beide salons, dat voor de Oude- en dat voor de Hedendaagse Kunst zich in een welverdiend succes mochten verheugen ?

Wat de terreinen van de eigenlijke tentoonstelling betreft mogen deze details in herinnering gebracht worden. Een enkel cijfer om aan te stippen hoe uitgestrekt die wel was. De afstand van de ingang aan de Citadellaan (bij het Karel de Kerchovemonument) tot aan de uiterste hoek gevormd door de gewezen spoorweg naar Kortrijk en de Oudenaardse Steenweg, bedroeg in vogelvlucht meer dan 2,5 km. Zoals de tentoonstelling in het noorden in twee gesneden werd door

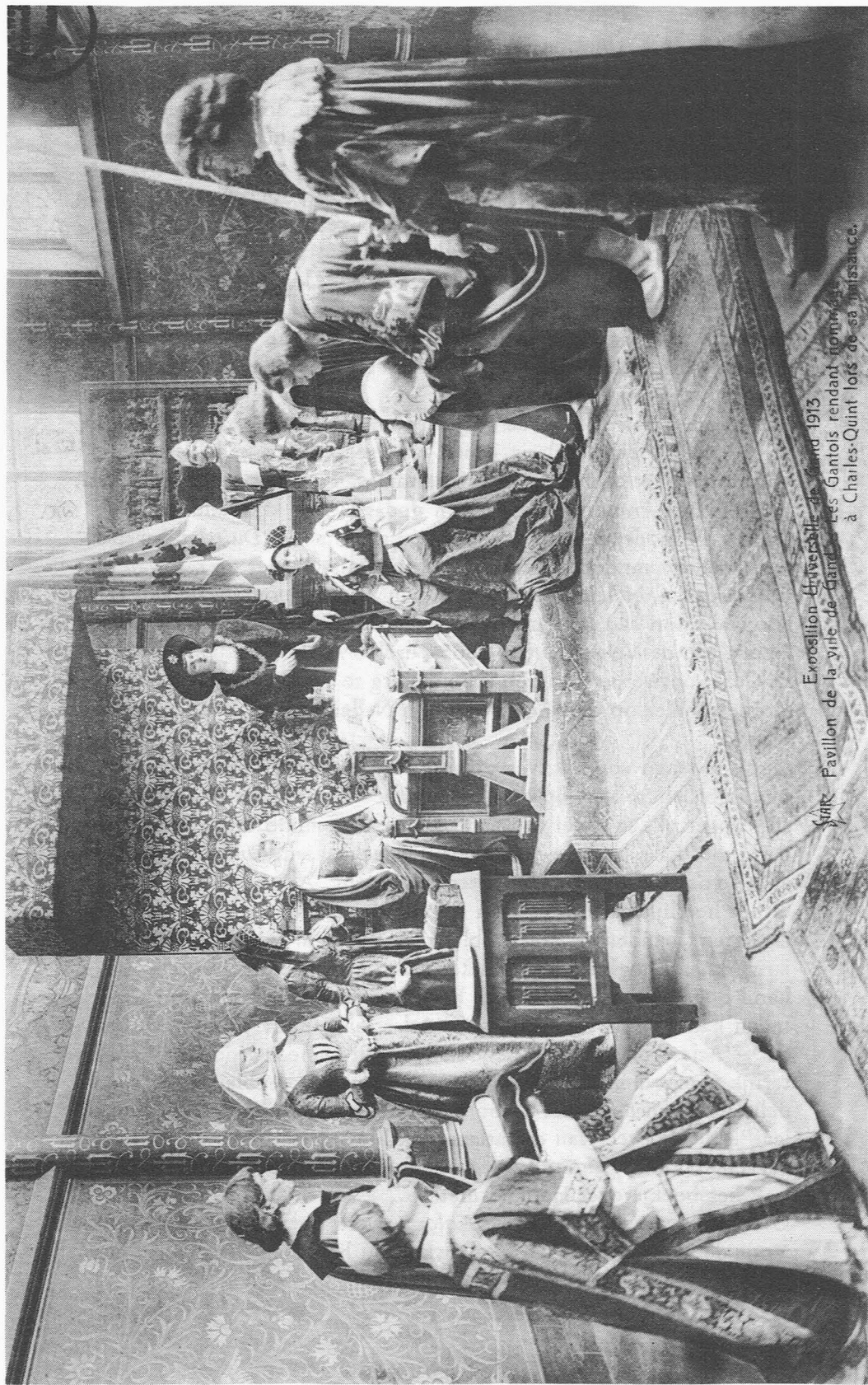
De "Armen Caemer" zoals die in de tentoonstelling gereconstrueerd werd. Naderhand overgebracht in het Bijlokesmuseum.

de spoorweg Brussel-Oostende (euvel verholpen door het gebruik van de Krijgslaan-tunnel) werd ze in het zuiden in twee gesneden door de St.-Pieters-Aalststraat. De zaak werd opgelost door het verwezenlijken van een duiker onder de Natiënlaan derwijze dat de van elkaar gescheiden stukken straat toch een verbinding hadden. Het lilliputtreintje dat behalve de Erelaan en Oud-Vlaanderen, alle hoekjes en kantjes van park en expositie aandeed, legde een afstand af van ruim 5 km.

De lange Natiëlaan was natuurlijk de laan waaraan de paviljoenen van het buitenland gelegen waren. *Engeland* toonde wat het op het gebied van de machinebouw, de P.T.T., de spoorwegen, de kolonisatie, vooral betreffende de strijd tegen de tropische ziekten : slaapziekte, gele koorts, malaria, lepra, enz. gepresteerd had. *Perzië* lag volgepropt met tapijten. *Italië* wist van wanten met zijn marmer en wijnsoorten. *Frankrijk* was komen opdagen met zijn landbouwproducten en modezaken; *Parijs* met zijn parfumerie. *Duitsland* welks zeer modern aandoend gebouw enigszins afstak met de rest van de bouwwerken, etaleerde een droom van Neurenbergs speelgoed; een speciaal salon had het land gewijd aan de grote Vlaamse architect Henry van de Velde (Antw. 1865-Zürch 1957); tijdelijk hoogleraar te Gent; ontwerper van een schouwburg te Keulen, het Museum Kröller-Müller op de Hoge Veluwe in Nederland, de Boekentoren te Gent).

Om 2 redenen vond ik *Nederland* zo sympathiek : primo wegens de mooie brochure met op de kaft de afbeelding van de in renaissance-stijl opgetrokken gevel van zijn paviljoen; secundo omdat er aan de band met kaas belegde broodjes uitgedeeld werd. *Canada* was - niet alleen voor mij - een trekpleister van belang. Al ware het maar om er het heerlijk parfum te gaan opsnuiven verspreid door de ontelbare kisten, manden en korven blozende appelen. En wat voor een 13-jarige knaap nog veel belangrijker was : men deelde er met kwistige hand boeken uit die alles over het verre en uitgestrekte land te vertellen had. "Atlas van Canada", "Atlas du Canada", "Atlas of Canada", "Atlas von Canada". Alle hadden dit gemeen : de kaft was letterlijk ingenomen door een groot veelkleurig boornblad : het handelsgelukkig blad van de suiker-esdoorn, Canada's zinnebeeld; de "maple-leaf". Met hoeveel van die atlassen ik huiswaarts trok, kan ik niet zeggen. Jammer genoeg is geen enkel exemplaar bewaard gebleven, ook het boekje over Holland niet.

Over de toenmalige *Belgische Kolonie* werd ontzaglijk veel verteld. Voor de gewone man (en kind) waren in het Kongolees Paleis met

Exposition Universelle de Gand 1913
Pavillon de la ville de Gand - Les Gantois rendant hommage à Charles-Quint lors de sa naissance.

In de kapel van het Prinsenhof wordt de toekomstige Keizer Karel V hulde gebracht door de hoogwaardigheidsbekleders van het land en van de Gemeente. Links van de wieg zit de meter van het kind, Margareta van York, de weduwe van hertog Karel de Stoute naar wie de baby genaamd werd. Rechts Margareta van Oostenrijk, de zuster van Karels vader, dus de tante van het kind. Onder de troonhemel de vader van het kind *Filips* de Schone, genaamd naar zijn grootvader *Filips* de Goede. Achteraan, staande voor een altaar met gebeeldhouwd altaarstuk, de vaandrig met de Vlaamse Leeuwevlag. Rechts zien we drie personen die kostbare geschenken komen aanbieden; een zilveren schip, geschonken door de Stad Gent; een gouden helm in werkelijkheid bekroond door een feniks, geschonken door Charles de Croy, prins van Chimay; een gouden zwaard versierd met edelstenen, geschonken door de markgraaf de Berghes. Links op een kastje prijken een gouden schaal en een kistje gevuld met edelstenen, geschonken door Margareta van Oostenrijk. Gans vooraan een geestelijke met een prachtig ingebonden Nieuw Testament, geschonken door de bisschop van Doornik Pierre Quicke (Kuick). Van zijn vader had Karel reeds de titel van hertog van Luxemburg gekregen.

zijn geweldige koepel indrukwekkende dingen te beleven. Echte negers die over en weer liepen alsof ze thuis waren. En Frans praatten. Onvoorstelbare bergen koloniale producten, te veel om op te noemen : katoen, diamant, goud, platina, radiumerts, hout, ivoor, vruchten. Een keuze van door de inlanders gecreëerde kunstwerken : beeldhouw-, vlecht-, aarde- en smeedwerk. Wijdse panorama's zoals Canada er ook maakte toonden zo aanschouwelijk mogelijk wat in Kongo te vinden en te bewonderen was; wàt en hoè zoveel verscheiden zaken voortgebracht werden; hoè, in welke omstandigheden en met welke gevolgen de missies hun taken verrichtten. De jacht op een menigte van zg. wilde dieren, de olifant, de okapi, het nijlpaard, de leeuw, allemaal dieren die opgezet aanwezig waren. Wat mij zelf betreft : ik had een hekel aan dat majestueus paleis. De bedwelmente, weerzinwekkende geur (om geen ander woord te gebruiken) door de stapels ruwe rubber verspreid, maakte dat ik liever de Belgische Kongo voorbijstapte.

Het zal stellig niemand verbaasd hebben dat het uitstapje - of was het misschien een zakenreis ? - van de burgemeesters van de 4 exposteden in april 1911 naar Parijs maakten, een staartje kreeg. Of liever een flinke staart want eenstemmig werd overeengekomen, dat ze elk, die burgemeesters, voor zijn stad de tentoonstelling op een famous paviljoen zouden trakteren. Belofte maakt schuld, zeiden de gebaarde heren en de paviljoenen kwamen er.

Een trouvaille van belang was het dat die paviljoenen een plaats toebedeeld kregen op de hoeken van een vierkanten plein, dat uiteraard

De vier expo-burgemeesters. Aan hun gezicht, hun baard en hun hoge hoed kan men niet zien dat ze van Parijs kwamen.
Van links naar rechts : Kleyer (Luik), Braun (Gent), Max (Brussel) en Devos (Antwerpen).

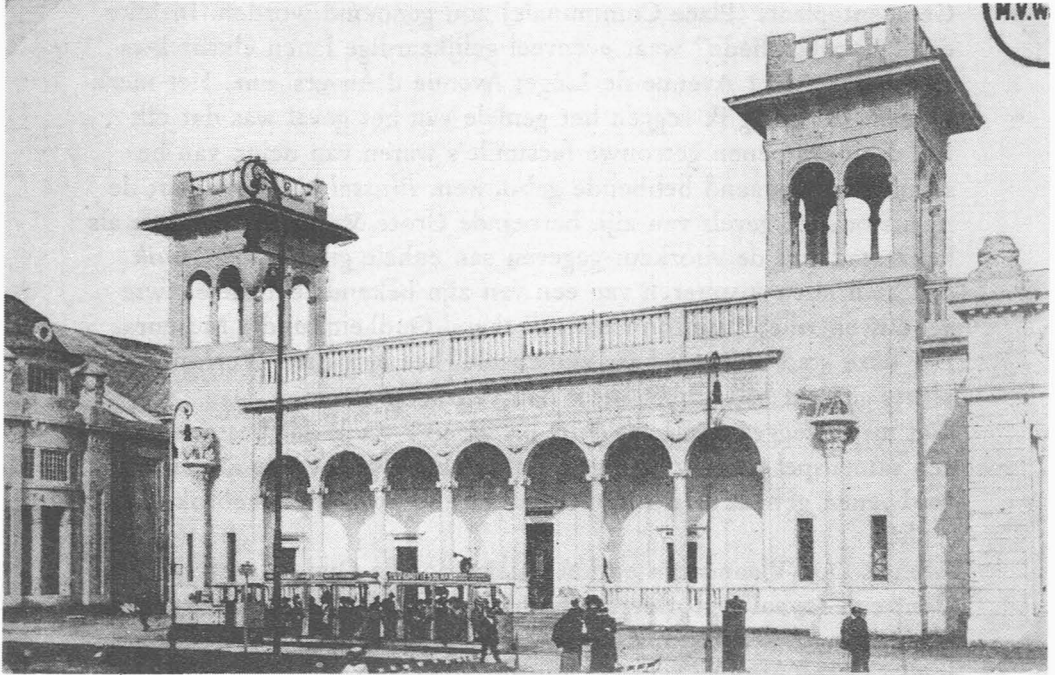
Gemeentplaats (Place Communale) zou genoemd worden. In feite een "vierwegschede" waar evenveel gelijkaardige lanen elkaar kwamen vervoegen : Avenue de Liège; Avenue d'Anvers, enz. Het merkwaardige, of mag ik zeggen het geniale van het geval was dat elk van die paviljoenen getrouwe facsimile's waren van delen van bestaande of bestaand hebbende gebouwen. *Brussel* had geput uit de rij historische gevels van zijn beroemde Grote Markt. *Antwerpen* als hanzestad had de voorkeur gegeven aan enkele gildehuizen. *Luik* had zich laten inspireren van een van zijn bekendste 17de-eeuwse gebouwen : het "Maison Curtius" thand Oudheidkundig Museum. Dat deze stad ook aan haar zinnebeeld, het beruchte "Perron" een plaats gegund had is niet meer dan vanzelfsprekend.

Wat nu te zeggen van het *Gents paviljoen* ? Ook dat bestond uit een samenspel van voor de gelegenheid heropgebouwde al dan niet verdwenen gevels, niet in het minst van het volledig afgebroken Prinsenhof.

Evenals Oud-Vlaanderen en het Paleis voor de Oude Kunst spreidde Gent een royaal gestoffeerd album van belangrijke geschiedkundige herinneringen ten toon. *Architect Armand Janssens* die op het gebied van restaureren niet aan zijn proefstuk was en die met de creatie van de tentoonstelling belast was, herschiep van het Prinsenhof zijn ridderzaal, zijn kapel, zijn torentje, zelfs het vertrekje waarin volgens de traditie Keizer Karel geboren werd.

Om zo te zeggen defileerde heel Gents verleden voor de ogen van de bezoeker. Beelden, portretten, wapens, harnassen, mannequins, maquettes (o.a. van de haveninrichtingen). Alles zo methodisch en zo plezierig mogelijk aangeboden. Zeer gesmaakt was de gereconstrueerde kapel die ons liet zien met welk een pracht en praal aan de kleine Karel hulde werd gebracht door de autoriteiten. Dat het toneel een trouwe nabootsing was van het door A. de Vriendt (Gent 1843-Antw. 1900) uitgevoerd schilderij door hem getiteld "Huldebetoon aan K.K. als jong kind", Brussel, Museum voor Schone Kunsten, vermindert in geen enkel opzicht de door Janssens geleverde prestatie.

Het kon niet anders of ook de krijgsgeschiedenis van Gent wilde iets in de pap brokkelen. Inderdaad, speelden de wapens, de bewapening en de oprichting van menig verdedigingswerk geen voorname rol in Gents geschiedenis, en zulks vanaf de alleroudste tijden ? En was de ontwikkeling van zijn topografie mogelijk geweest zonder het bestaan van dat wapengekletter en wat daarbij hoort ? Een toe te juichen initiatief was het derhalve dat, onder het impuls van direc-

Italiaans Paviljoen. Let op het lilliputtrentje : een dwerglocomotief en twee open rijtuigjes; het eerste op weg naar Namur-sur-Meuse; het tweede naar de Grottes de Han.

teur-generaal Maurice de Smet de Naeyer, die militaire geschiedenis in (5) schuifjes voor het voetlicht te brengen.

Na veel wikken en wegen werd besloten die schuifjes zo kunstvol maar vooral zo didactisch mogelijk in de verf te zetten. Letterlijk gesproken. Stadsarchivaris *V. Fris* werd de - niet eenvoudige - taak opgedragen een wetenschappelijke voorbereiding en een verantwoorde beschrijving van die 5 historische momenten op papier te zetten. Met *Fris'* documentatie gewapend zette schilder en leraar *Jules Gondry* zich aan het werk. Aldus kwam een reeks veel m2 grote panorama's tot stand.

Het *eerste panorama* stelde het beleg van 's Gravensteen voor (2 april 1302) waarbij het "gemeen" de Fransgezinde "bourgeois" in het steen gevangen hield. Niet voor lang evenwel.

Het *tweede* toonde ons hoe het "Rabot bachte Walle" (Walle = Prinsenhof) gebouwd werd (eerste steen 13 juni 1489). Kwestie de legerbenden van Maximiliaan van Oostenrijk en diens vader, keizer Frederik buiten de stadsmuren te houden.

Het *derde* bracht ons tot voor het Spanjaardskasteel (13 nov. 1576).

Omtrent 150 Spaanse soldaten en burgers die zich in het kasteel verschanst hadden, gaven zich over aan graaf de Lalaing, bevelhebber van het Statenleger.

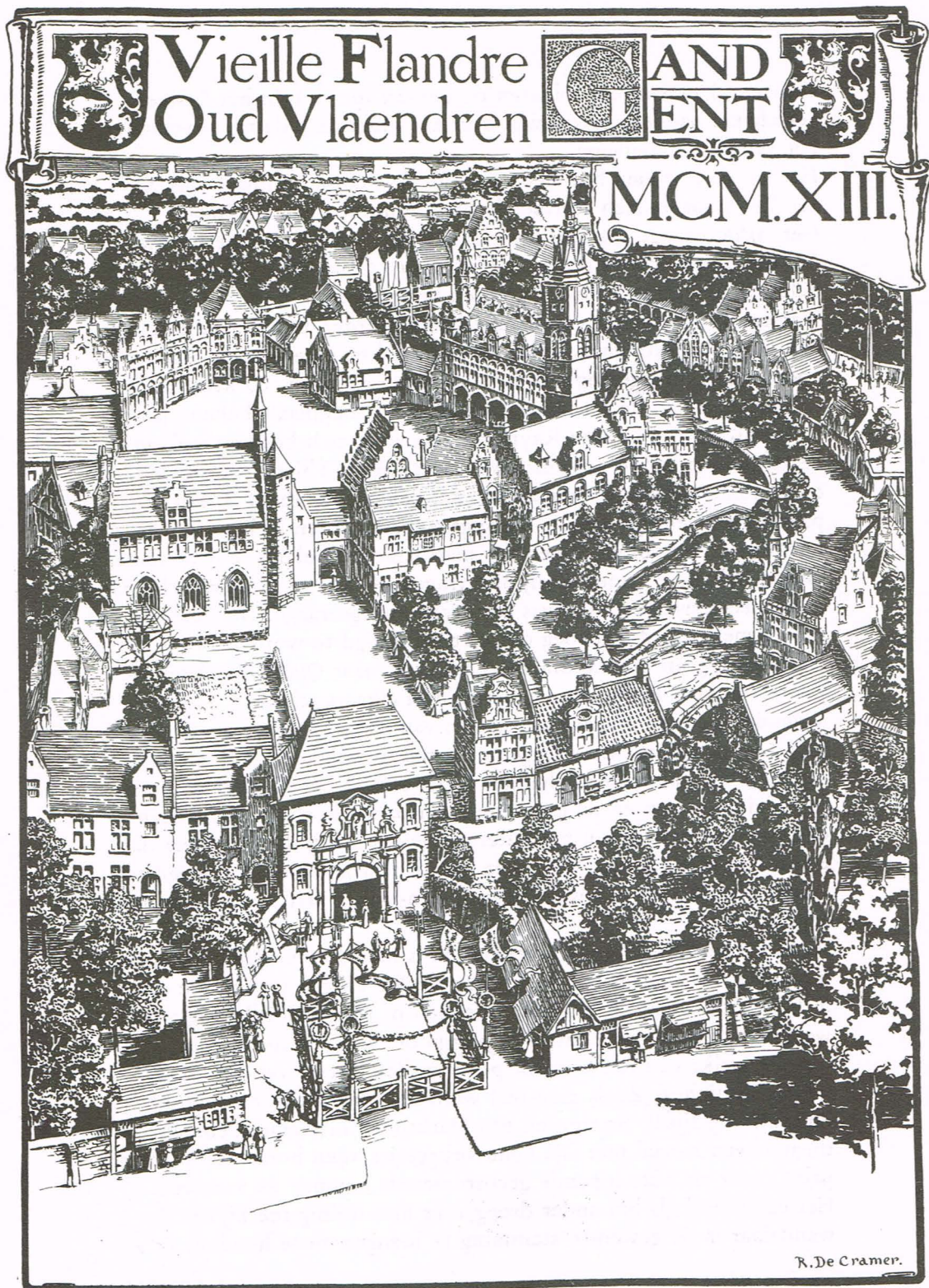
Het *vierde* laat zien hoe het leger van de Franse koning Louis XIV een der stadspoorten stormenderhand inneemt (5 juli 1708).

Het *viijfde* brengt ons naar de plaats waar men bezig is de Nieuwe Citadelpoort te richten (begin 1 mei 1819). Generaal Wellington, de held van Waterloo komt de werken bezichtigen.

Wat er van die reuzegrote schilderijen geworden is ? Na de sloping van de tentoonstelling werden ze opgerold en ergens in de Academie voor Sch. K. weggestopt. In het begin van de jaren '30 herinnerde de directeur van de school Martelaarslaan - toenmaals bekend als Kuldersschool -, de heer Raymond Hageman zich het bestaan van de schilderijen. Zijn aangetrouwde neef, Henri Thiery voornoemd, die tekenleraar was zorgde ervoor dat zeker 2, wellicht 3, van die panorama's een lijst kregen en opgehangen werden in het trappenhuis van de school en in een der klaslokalen. Hoelang ze daar verbleven hebben ? moet u mij niet vragen. Akkoord, Gondry schiep geen meesterwerken, dat was trouwens niet gevraagd. Nochtans waren ze merkwaardig genoeg om niet vernietigd te worden.

Het kostte geen moeite om van Oud-Gent naar *Oud-Vlaanderen* over te stappen. Beide lagen inderdaad in elkaars schaduw. Oud-Vlaendre was een enclave die slechts van twee kanten toegankelijk was. Om de waarheid te zeggen een stad in miniatuur, die niettemin een zelfstandig leven leidde. Liefst zou ik het bij deze summier inleiding laten en de lezer een ferm pak foto's van dat gotisch en renaissance stedeken presenteren. Helaas is mij dat om meer dan een reden niet gegund. We zullen ons dan maar noodgedwongen tevreden stellen met een wandeling-op-een-loopje kriskras door de huizenblokken.

Al wat we op onze tocht tegenkomen is met de grootste zorg opgebouwd. En wat meer is : we krijgen slechts dingen te zien die ergens in het Oude Graafschap bestaan hebben of tegenwoordig nog aanwezig zijn : de monumentale ingangspoort was een reconstructie van die welke eeuwen lang tot poort gediend heeft van het St.-Elisabeth-Begijnhof (Zoals men wet werd deze laatste in het Bijloke-museum ingelijfd). Straten en een Marktplein met zijn openluchttheater; een kanaal met zijn kemelbruggetjes, rijen bomen en lantaarnpalen, over en weer lopende gecostumeerde mannen en vrouwen. Het een zowel als het ander droegen er niet weinig toe bij om de wandelaar in de gewenste stemming te brengen en te houden. Er was

Verkleinde uitgave van het groot affiche waarvan eveneens ontelbare reproducties in postkaartformaat doch gekleurd verspreid werden.

om het zo uit te drukken geen Vlaamse gemeente aan te wijzen die er niet aan gehouden had een of meer van haar bouwkunstige schoonheden in de tentoonstelling te zien namaken. Oost- en West-Vlaanderen hadden hun uiterste best gedaan om de kroon te spannen : St.-Niklaas, Lokeren, Oudenaarde, Dendermonde, Aalst, gevolgd door Laarne, Zottegem, Wichelen, Temse; Brugge, Veurne, Diksmuide, Kortrijk, Ieper (o.a. het befaamd houten huisje waarvan een afbeelding in G.T., 1977, blz. 272). Antwerpen was vertegenwoordigd door Veerle; Henegouwen door Doornik; Zeeland door Middelkerke, Vlissingen, Hulst, Vere, Goes, Aksel; Frans (= Zuid) Vlaanderen door Aire-sur-la-Lys (aan de Leie) en Bethune (zijn Belfort).

Het spreekt vanzelf dat Gent (wat wilt u ?) met de fijnste brok van de koek ging lopen : de Penshuizekens, huizen geleverd door het Meerhem, de Oudburg, de Vrijdagsmarkt, het Nieuwpoortje, Ter Koole (op Ekkergerm), het Schokkebroersvestjen. Om van het Alijnshospitaal maar te zwijgen. Een gewild anachronisme was het dat al die woningen een huisnummer droegen (van 1 tot 74) : wegens administratieve noodzaak en om de wandelaar wegwijz te maken.

Vormden die rijen schilderachtige geveltjes reeds een kleurrijk schouwspel, een rijke collectie vlaggen van diverse pluimage : vierkante banieren, driehoekige pennoenen, heraldische vanen en wimpels kwamen die kleurensymfonie extra "in de verf zetten". Tussen haakjes : van het eerste tot het laatste schilderwerk werd ontworpen door een meester in het vak, *René de Cramer*, die eveneens het merkwaardig affiche getekend heeft.

Het Belfort, de kapel, het Gemeentehuis, de winkeltjes en kroegen, zonder een enkele uitzondering staken ze allemaal een vlag uit. Verwend was alleszins het Alijnshospitaal, dat versierd was met een St.-Michiel- en een St.-Kathelijnevaan en 4 banieren de (4) jaars- en levenstijden voorstellend. Het Huis Palfyn hing de 2 archiaeters uit : de heren Esculapes en Dioscorides. Een huis uit het Schokkebroersvestjen stak een vlag uit met het wapen van Keizer Karel; 2 huizen uit de Holstraat een met de Maagd van Gent en een met de Leeuw en 's Gravensteen. Een huis uit het Nieuwpoortje moest zich vergenoegen met St.-Jan in d'Olie. Ergens prijkte het Stadswapen. Wat verder het Belfort. Hier de Man van het Belfort. Daar St.-Lieven, Gents patroon.

Was het denkbaar dat in het land van Uilenspiegel en Lamme Goedzak er niet gespeeld, gesmuld en gedronken werd ? " 't Spelleke" stak de Arke van Noë uit en het groot spijshuis welks gevel het evenbeeld was van die van het "Nieuwwerk" uit Ieper, had zich de weel-

Exposition internationale, Gand 1913
Wereldtentoonstelling, Gent 1913

Vieille Flandre. Entrée
Oud Vlaanderen. Ingang

Ingangspoort van Oud-Vlaanderen kant Vlaanderenlaan. Let op de Gentse leeuwenvaan en de spits van het Belfort. De monumentale poort is een reconstructie van de gerestaureerde poort van het Oud-Begijnhof, nu deel uitmakend van het Bijlokemuseum.

de veroorloofd de wapenschilden van de neringen der Wynscroderen, der Fruiteniers, der Bakkers en der Brouwers uit te hangen (om te bewijzen dat ter plaatse naar hartelust gegeten en gedronken werd). Om ook de weifelaars voor de goede zaak te winnen had de restauranthouder een vijfde vlag, met name een prachtig geschilderde eenpuntige wimpel aan de 4 genoemde vlaggen toegevoegd : LEK EN SPEL VOOR LEKRBEK (sic).

Van die restauranthouder gesproken. Het was niet de eerste de beste die men die belangrijke taak opgedragen had : het Huis Vandernoot, Zonnestraat, was in alle opzichten de eersterangszaak van de stad. Zijn meesterkoks zullen dan ook met de bereiding van hun Vlaamse (carbonnade flamande) en Gentse (Gentse waterzooi van 7 riviervisen en waterzooi au poulet) gerechten een daverend succes gekend hebben.

Een intermezzo : Met het doel aan de bevolking goedkope maaltijden te verschaffen herschiep een damescomité in 1914 de foyer van de Vlaamse Schouwburg in een volwaardige eetzaal. Aan dit filantropisch werk werd in analogie met *Rood Kruis* de naam gegeven

van *Groen Kruis*. Het was bijna vanzelfsprekend dat Vandernoot bij het realiseren van het werk ingeschakeld werd. Het keukenwerk geschiedde onder de leiding van de lerares huishoudkunde, Mej. Van Acker. Met de bediening belastten zich een groepje dienstvaardige dames, waaronder de dames Braun, Feyerick, de Hemptine, Van Ceulenbroeck, en voorzeker nog andere, uitblonken. Voor het eetgerei (kommen, borden, lepels, vorken en messen) had Vandernoot gezorgd. Zelfs de penningen alias jetons die hij in Oud-Vlaanderen gebruikt had, geelkoperen 24 mm grote penningen met op de voorkant *Rt Vieille Flandre Vandernoot*, deden dienst in het Groen Kruis. Voor de gelegenheid had men de kapitalen C en V (Croix Verte) in het midden van het plaatje geslagen. Wat het getal 50 betekende dat aangebracht was op de achterkant zou ik slechts durven raden.

Een tweede intermezzo : Mijn buitengewone belangstelling voor al wat naar geschiedenis rook had ik voor het grootste gedeelte te danken aan de onderwijzer in wiens (6de) klas ik in 1913 zat, met wie mijn klasgenoten en ik twee keren de tentoonstelling bezochten. Natuurlijk ging de algemene belangstelling naar de van geschiedenis zwangere paviljoenen. *Emiel van Kenhove* - de vader van de ons allen overbekende en gewaardeerde folklorist *Richard van Kenhove*.

Als deze zo'n uitgesproken interesse gehad heeft voor al wat in verband stond met Gents verleden, wordt in spreekwoord "de appel valt niet ver van de boom" nog al eens bewaarheid. Emiel van Kenhove, door ons heel oneerbiedig "den waterhond" genoemd (waterhond omdat dat woord gemakkelijk in zijn handtekening te lezen stond) had voor twee dingen een boontje : voor zang en geschiedenis. Voortreffelijke pianist - hij speelde gedurende heel de winter in Geluk in 't werk - bolwerkte hij het ons van de moeilijkste (tweestemmige) koren te doen zingen. Brokken uit werken van Wagner (Tannhäuser), Strauss (Lentestemmen), Offenbach (Hoffmanns Vertellingen) en nog zoveel andere liederen die ik mij niet meer herinner. De enige beschikbare wand van de klas gebruikte hij voor het in stand houden van een permanente uitstalling van postkaarten, litho's, foto's, folders allerhande. Zijn klasbibliotheek bevatte een serieus aantal geschiedenisboeken : boeken van Conscience, Hans (Uit het Leven van Leopold II) verhalen als "De Corsikaanse Jongeling" (Napoleon). Twijfel er niet aan : de bezoeken aan de tentoonstelling waren met de meeste zorg voorbereid. Wat was "den Waterhond" een sympathieke meester !

Ik zou nog lang kunnen uitwijden over wat verder voorviel. Over het bezoek (met vader) aan het *Modern Dorp*, waar voor het eerste ge-

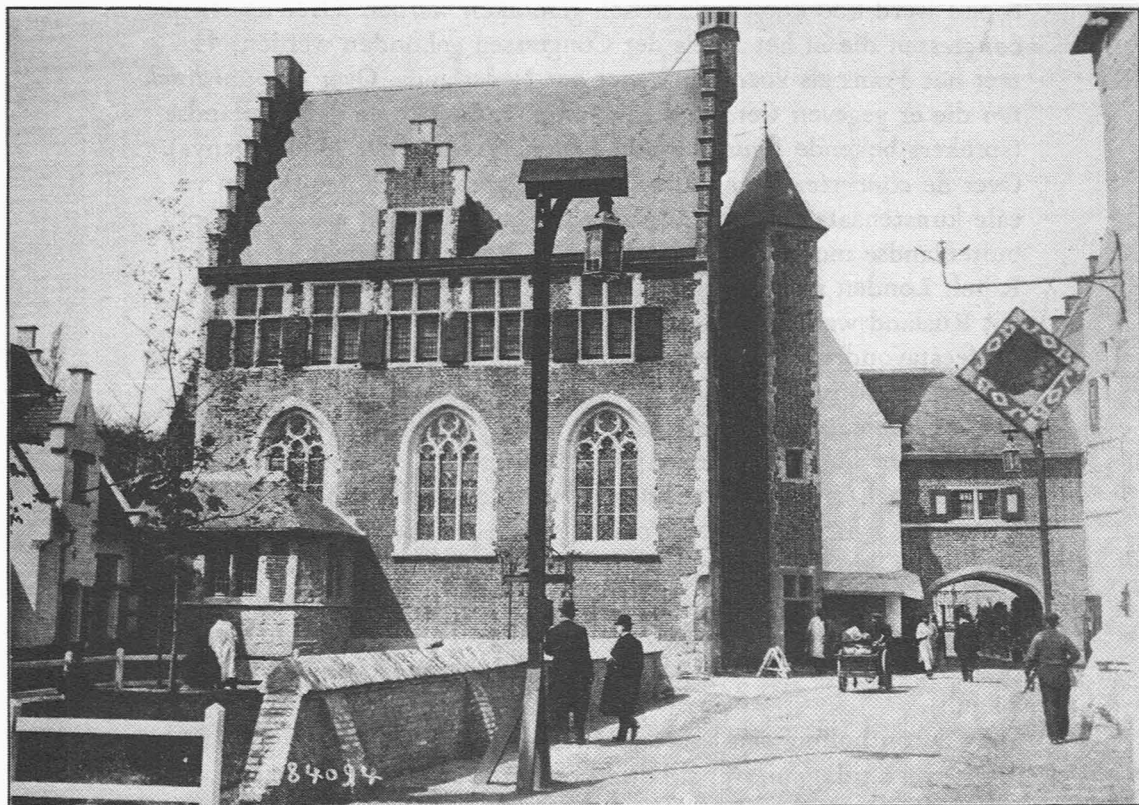
Het Belfort en de Graaf Egmontkaai zoals R. de Cramer die gezien heeft.

toond werd hoe koeien elektrisch gemolken werden. Over de talrijke *congressen* die in het Paleis der Congressen gehouden werden; 41 met het Frans als voertaal, 9 met het Nederlands. Over de *voordrachten* die er gegeven werden : 15 Franse, 1 Engelse en 4 Nederlandse (sprekers bekende figuren : Van Eeden, Verriest, De Mont, Denys). Over de *concerten* gegeven door binnenlandse instrumentale en vocale kunstenaars (Brussel, Antwerpen, Luik, Binche, enz.) en door buitenlandse muziekkapellen en koren (Keulen, Dusseldorf, Parijs, Rijsel, Londen met een formidabel "band" en een machtig koor). Uit Rusland was een wereldberoemde diva gekomen. Kortom, de 46 feestavonden die geopend en besloten werden met een uitvoering van het oratorium "De Schelde" van P. Benoit en gedirigeerd door Emile Mathieu, droegen er machtig toe bij de faam van de tentoonstelling zeer hoog te houden. Over de sport- en turnfeesten die in de Feestzaal (grote hal) en buiten de tentoonstelling plaats grepen : schermen, schieten, vliegen, roeien, paardedressuur. Over de bezoeken die de koning aan de tentoonstelling bracht en over zijn *Blijde Inkomst* (6 juni) waarbij hij vergezeld werd door de koningin en de twee prinsen. Over de schitterende *Cortège Tournoi* die te Doornik tijdens de tentoonstelling 4 keren de stad doortrokken (13.14.20 en 21 juli).

Over de onthulling van het Van Eyck-gedenkteken (9 aug.). Om de 300ste verjaardag van zijn stichting te vieren organiseerde het St.-Michielsgilde een *omwegang* die op 20 en 27 juli en op 9 aug. uitging. Als apotheose van het feest werd in de Feestzaal een zeer gesmaakte carrousel gereden. Over al die gedenkwaardige gebeurtenissen zal ik niet uitwijken.

Daarentegen zal ik wèl bij wijze van besluit enkele beschouwingen ten beste geven. Een waarheid als een koe : de tentoonstelling 1913 is voor Gent een evenement zonder weerga geweest. Een evenement voordien nooit voorgevallen en dat nooit meer zal voorvallen. Zes maanden en acht dagen stond de aloude Arteveldestad in het brandpunt van een groot gedeelte van West-Europa. Honderdentweënegentig dagen had ze de allures van een waarachtige metropool gehad; was ze de trekpleister van ontelbare personen en verenigingen. Meer dan ooit was ze - naar de Franse mode gekleed, maar dat werd ze voor deze gelegenheid vergeven - het middelpunt van kunst, cultuur en wetenschap.

Nog was de afbraak van de tientallen paviljoenen en andere gebouwen niet voleindigd of 4 jaar oorlog kwamen elke bedrijvigheid lam leggen. Het was dan ook pas na de beëindiging van de vijandelijkhe-

Terwijl het ALIJNSHOSPITAAL aan de Kraanlei nog volop aan het vervallen was, vergastte Valentijn Vaerwyck ons op de meesterlijke nabootsing van de middeleeuwse huizengroep die op dat ogenblik nog aan geen restauratie toe was. Na de sluiting van de tentoonstelling zal het in zijn soort enig hospitaal nog een halve eeuw moeten wachten eer de troosteloze puinhoop de plaats zal ruimen voor het juweeltje van schilderachtigheid dat tegenwoordig jaarlijks duizenden bezoekers in vervoering brengt (sept. 1962). Bemerkt vooral de ingangspoort, het torentje, een van de huisjes, de sacristie, de lantaren.

den dat kon gedacht worden aan de urbanisatie van de vrij gekomen gronden. Vlug vonden deze bouwlustige liefhebbers niettegenstaande de uitzonderlijk strenge voorwaarden verbonden aan de bouwvergunning. Inderdaad, het reglement dat tijdens de gemeenteraadszitting van 12 april 1926 goedgekeurd werd maakte het de bouwheren niet gemakkelijk : bouwen binnen de 2 jaar. Gevels zover van de rijweg. De hoogte zoveel m. De tuinen zus. De afsluitingen zo. Kortom niettegenstaande de economische crisis van de jaren '30 kwam de villa-wijk vlug tot stand.

Wat er van de praal en pracht van die schitterende expositie overge-

bleven is ? De vraag stellen is ze beantwoorden. Bitter weinig, het spreken niet waard. Ja, de Ros Beiaardgroep en het Bron-monument zijn er. En ver van het Miljoenenkwartier het pover zuiltje te midden van het Veerleplein. Pardon, er is toch nog iets overgebleven : een herinnering die de jaren zou trotseren : doodbrieven. Zoals voldoende bekend heeft men vroeger meer dan nu door middel van doodsberichten uiting gegeven van zijn goedkeuring of zijn minachting, waarbij spot en satire de hoofdtoon waren. Ministers die de bons kregen; soldaten die afzwaaiden, gebouwen die gesloopt werden, wetsvoorstellen die niet gestemd werden, enz. Het sluiten van de tentoonstelling 1913 was dan ook een aanleiding voor het drukken en verspreiden van doodbrieven. Dat de tentoonstelling schulden naliet was niet zo erg. Welke heeft ooit winsten gemaakt ? Zoals u kunt zien is een van de gelegheidsdrukwerken het werk van onze onvolprezen Henriette van Daele.

Lieve lezers of beminde lezeressen kunnen mij verwijten dat mijn verhaal te weinig zakelijk is of dat er te veel nevens de zaak gepraat wordt. Willen ze a.u.b. niet vergeten dat een *papieren wandeling maken door een afgestorven expositie* zonder ze te doorspekken met bijkomstige uitwijdingen en anecdoten en ze op te fleuren met wat persoonlijke herinneringen, *zoveel is als*

n'en oliekoeke zonder suiker,
'n groenselsoepe zonder zift,
'n schilderije zonder lijste,
n'en kookpot zonder keukenmeid.

M. VAN WESEMAEL

BIBLIOGRAFIE

Livre d'Or de l'Exposition universelle et internationale de Gand 1913 par G. Drèze, I. Vanderpoorten, Gand
La Flandre des Origines à 1815. Etude rétrospective publiée sous la Direction de L. Beckers, 1913, Rossignol et Vanden Bril, Bruxelles
Exposition universelle et internationale de Gand 1915. La Vieille Flandre par V. Fris, Bruxelles
Gand 1913 Exp. univ. et int. Fédération des Avocats belges. Souvenir de l'Assemblée générale, I. Vanderpoorten, Gand
Wereldtentoonstelling Gent. De Congressen in de tentoonstelling van 1913. Album-gids, Van Doosselaere, Gent. Er is ook een Franse uitgave.
Gent en hare tentoonstelling. Album met 43 foto's over de tentoonstelling V. van Dieren, Antwerpen.

SOUVENIR VAN GENT'S TENTOONSTELLING

Bij de doodkist der Gentsche Tentoonstelling

Lijkzang door ne Gentsche Kommissonnair

1° KOEPLET

Lees mee mij een zielemissie,
d'Exposiese die es duud,
Gent'nirs ontsteekt elk een kisse
Helpt da schoap hier uit den nuud!
Zij die moe bij Lucifer!.... Poaternoster.
Ze trocht ons in schande ja!... Ave Maria.
Duizend kruiskens meugd'elk sloan,
Toch moe ze noar d'helle goan.... Amen.

2° KOEPLET

Veuralier d'ieffer was ope,
Was ze schuune, was ze frisch.
Doardeur die hoa elk hier hope,
Moar het was verdeke mis.
Zij die moe bij Lucifer!... Poaternoster,
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
Ze was nog moar pas in stand,
Of ze was half afgebrand... Amen.

3° KOEPLET

Die mee 't schuun stik handel dreve
Trok z'uuk al nen firmen tan J
Die nen tijd bij heur verbleve,
Zate krot, of giel op 't zand.
Zij die moe bij Lucifer!.... Poaternoster.
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
Stierf ze niet, ze brocht in 't kort
Giel Gent op de Kuuremort.... Amen.

4° KOEPLET.

De slets brocht, ze mag het huure,
Luk veel ruze in ons kot.
Van heur Senegaaische muure,
Woaren al ons vrewkens zot.
Zij die moe bij Lucifer!.... Poaternoster.
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
In 't kort zuld'hier wel misschien
Nen huup kleine zwartses zien.... Amen.

5° KOEPLET

Niets en kost die hekse grieve,
Zij was mee alles kontent.
Bizesnijers, labers, dieve,
Trok da schuun kind al noar Gent.
Zij die moe bij Lucifer!... Poaternoster.
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
Woart bij heur moar nie te stijt
Of roef! U horloge k wijt.... Amen.

6° KOEPLET

Op heur loatste 't was een schande.
Werd ze lijk nen oven hiet,
Lijk een stekske schoot z'in brande,
Ja die slonse es bespiet!
Zij die moe bij Lucifer!.... Poaternoster.
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
De Pompier uit schrik van brand,
Sliep tot mee zijn spiet in d'hand.

7° KOEPLET

z'En vroeg nooit + Wie zal 't betoale
Ze gaf banket, op banket,
Zie moar al ons grutte bolle,
Zijn mier of den helft vervet!
Zij die moe bij Lucifer!.... Poaternoster
Ze brocht ons in schande ja!... Ave Maria.
't Geen doar binnen es gedaan
Zal wel op 't lastenbriefke stoan ... Amen.

BISKOEPLET

Iets die zeg ik tot heur iere
z'Hee ons toch goed g'amuzeert
En ons deurwoorders die hiere
Hee z'almol gefortuneert.
Nu trekt zij bij Lucifer!.... Poaternoster
En laat ons in schande na!... Ave Maria
Joa we zijn van u verlost,
Maar g'hét ons genoeg gekost.... Amen.

Belangrijk Bericht.

Voor de voortverkoopers zijn deze liederen te verkrijgen **vijf franken** het honderd bij den eigenaar **Henri Van Daese, Kleine Huidevettershoek, 35, Gent.**

STRENG VERBODEN NADruk

L'Exposition de Gand 1913. Editions illustrées du "Soir", Rossel et fils, Bruxelles
Gand, la Ville des Fleurs et l'Exposition univ. 1913. Edition spéciale de la "Revue internationale de Paris. Album
Wereldtentoonstelling van Gent 1913. Vlaggen en wimpels. Aandenken van "Oud-Vlaendre" door R. de Cramer, Des Presses, Bruxelles
G. van Severen, Gand il y a 50 ans. L'Exposition univ. et int. de 1913, reeks van 16 atr. in "La Flandre libérale", 26 avril-30 oct. 1913
Exposition Uni. et Int. de Gand 1913. Diorama militaire, J. Gondry et V. Fris, Bruxelles
Een aanzienlijk deel van de illustratie komt uit de verzameling van onze voorzitter Gaston Hebbelynck.

KRUISBOOGSCHIEDING DER DRIE ZUSTERSTEDEN 4 JUNI 1978 IN GRAVENSTEEN TE GENT

In 1976 nam de Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde St.-Joris Stalen Boog uit Brugge het initiatief een kruisboogschieting der Drie Zustersteden in te richten in samenwerking met de aloude Schuttersgilde Den Crans uit Antwerpen en de Koninklijke en Soevereine Gilde van St.-Joris uit onze stad.

Te Brugge greep deze schieting plaats op de Burcht. Te Antwerpen werd geschoten op de Grote Markt in de schaduwen van Brabo en het Stadhuis. Te Gent zal dit schuttersfeest plaats vinden in 's Gravensteen op zondag 4 juni 1978. Voornoemde datum werd gekozen ter herdenking van het Grote Landjuweel der schuttersgezelschappen dat te Gent doorging op 5 juni 1440 op de Kouter.

De kruisboogschutters zullen in stoet naar 's Gravensteen trekken met hun wapens en in historische kledij doorheen het centrum van onze stad om de eerste pijl af te schieten te 15 uur.

Tijdens de schieting zullen wagenspelen uitgevoerd worden en zal een groep vendelzwaaiers evolueren. De Rederijerskamers Jhesus met der Balsemblomme en Mariakring Marien-Theeren staan in voor de opvoeringen. Breugheliaanse vrouwtjes zullen bier en worst, harde eieren en Gentse mokken, rijsttaart en fruit te koop bieden. Aan de heer burgemeester zal gevraagd worden de prijzen uit te delen die bestaan uit een trofee (een houten St.-Jorisbeeld te paard), sierborden voor de tornooiprimus en de gildeprimussen; daarenboven wordt een tinnen schaal door de gouverneur aangeboden.

Van zondag 21 mei 1978 tot en met zondag 4 juni 1978 zal in de Generale Bankmaatschappij aan de Kouter een tentoonstelling inge-